

Gebiedsprogramma Salland

Gebiedsambitie Salland

Ambitie met perspectief voor landbouw, water, klimaat, natuur, leefbaarheid en economie in Salland

concept 3

26 april 2023

Inhoud

0. Samenvatting.....	3
1. Algemene toelichting	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Korte gebiedsomschrijving van Salland	5
1.3 Korte procesbeschrijving van de tot stand komen van dit plan	8
2. Uitwerking van de 3 PPLG sporen	10
2.1 Inleiding 3 PPLG sporen	10
2.2 Klimaat: Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen	13
2.2.1 Inleiding	13
2.2.2 Het realiseren van Natuurherstel	13
2.2.2 Het realiseren van een robuust watersysteem	17
2.2.3 Het realiseren van minder emissies van broeikasgassen	19
2.3 Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw	20
2.3.1 Inleiding	20
2.3.2 De landbouw in Salland	20
2.3.3 De opgaven voor de landbouw in Salland	21
2.3.4 Ontwikkelingspaden voor de landbouw in Salland	22
2.3.5 Perspectief voor de Sallandse landgoederen	23
2.4 Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland	23
2.4.1 Achtergrondinformatie sociaaleconomische kwaliteit	24
2.4.2 Visie De Kracht van Salland	24
3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces)	28
3.1 Realisatie visie en strategie	28
3.3 Realisatie aanpak: Salland Loont	29
3.4 Rol/verantwoordelijkheid, uitvoering PPLG-gebiedsplan Salland	31
3.6 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied)	32
4. Aanpak	33
4.1 Inleiding	33
4.1.1 Organisatieontwikkeling, partnerschap, governance en instrumentarium 2023	33
4.1.2 Communicatie en informatievoorziening	33
4.1.3 Uitvoeren Communicatie 2023 en ontwikkelingen communicatieplan 2024 en verder	34
4.1.4 Versterken van het sociaaleconomisch perspectief	35
4.1.5 Deelgebiedsprocessen PPLG 2023-2024	35
4.1.6 Salland-brede processen	35

4.1.7 Monitoring en evaluatie en leren.....	37
4.1.8 Innovaties en beleidsvorming	37
4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030.....	37
5. Middelen	38
5.1 Instrumentenmix.....	38
5.2 Financiën	38

0. Samenvatting

Dit concept gebiedsprogramma Salland is opgesteld als onderdeel van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) van provincie Overijssel. Provincie Overijssel dient op 1 juli 2023 een concept PPLG in bij het Rijk in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. In dit programma worden opgaven gerealiseerd op gebied van natuur, water en klimaat.

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland. Deze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Daarbij heeft provincie Overijssel ook gekozen om met zes gebieden een gebiedsprogramma te formuleren. Zo is dit document het concept gebiedsprogramma voor Salland.

Ook Salland, een agrarisch gebied met een zeer gevarieerd landschap rijk aan wateringen en landgoederen, krijgt te maken met de verschillende opgaven: grondgebonden veehouderij (vermindering aantal stuks vee per hectare en landbouwstructuurverbetering), gebiedsgerichte opgaven voor natuur, water, klimaat in combinatie met natuur-inclusieve landbouw (Areaal Natura 2000 gebied 1304 ha), opgaven in het kader van de Kader Richtlijn Water (50 ha) en waterkwantiteit (opgaven nog niet bekend), overgangsgebieden natuur-inclusieve landbouw (2.538 ha), uitbreiding bos/bosachtige elementen (400 ha), Groen Blauwe dooradering (258, 8 ha) en 12% natuur-inclusieve landbouw.

In Salland werken verschillende gebiedspartners al jaren goed samen en verkennen altijd de mogelijkheden voor een gezamenlijke aanpak. Salland gaat een aantal sporen in deze opgaven verder verkennen/ontwikkelen. Salland wil namelijk 10% groenblauwe dooradering realiseren in heel Salland om alle ondernemers de kans te geven hieraan mee te doen. Dit zou in totaal 2380,8 hectare zijn. Daarnaast gaat Salland verkennen over de doelen vertaald in de overgangsgebieden van N2000 ook Sallandbreed vertaald kunnen worden. Hiervoor worden scenario's uitgewerkt in het najaar van 2023. Tevens zet Salland stevig in op de het behoud en de versterking van de sociale kwaliteit door een direct link te leggen tussen dit programma en het bestaande netwerk en activiteiten van De Kracht van Salland.

In de uitvoering gaat Salland werken in deelgebieden (20-25 deelgebieden in Salland) waarbij gezien wordt dat deze op natuurlijk wijze ontstaan en met ondernemers en gebiedspartners samen een plan wordt gemaakt. Om zo samen de verschillende opgaven te realiseren. En vanuit de verschillende deelgebieden gezamenlijk de opgaven voor Salland te realiseren.

Dit is een concept dat samen met het PPLG aan het rijk voorgelegd wordt. Het Rijk zal reageren op deze plannen. Er wordt verwacht dat het definitieve plan in december aangeleverd moet worden. Vanuit het Rijk wordt op dit moment nog gewerkt aan de verschillende stoppersregelingen en met de landbouw aan een landbouwakkoord.

De periode na 1 juli zal ook in Salland nog gebruikt worden voor:

- Uitwerken scenario loslaten of vasthouden aan overgangsgebieden Natura 2000.
- Governance, rollen en verantwoording nu en in de uitvoering van het gebiedsprogramma samen met alle gebiedspartners.
- Starten met een aantal deelgebieden.
- Verder uitwerking van Salland Loont dat als loket van maatschappelijke diensten gaat fungeren.

Kortom, dit is een eerste aanzet voor een gebiedsprogramma waar nog veel onduidelijkheden zijn maar wel in grote lijnen aangegeven wordt welke opgaven er zijn en hoe Salland deze kan gaan oppakken. Op de voorwaarden dat er voldoende middelen voorhanden zullen zijn om deze te realiseren.

1. Algemene toelichting

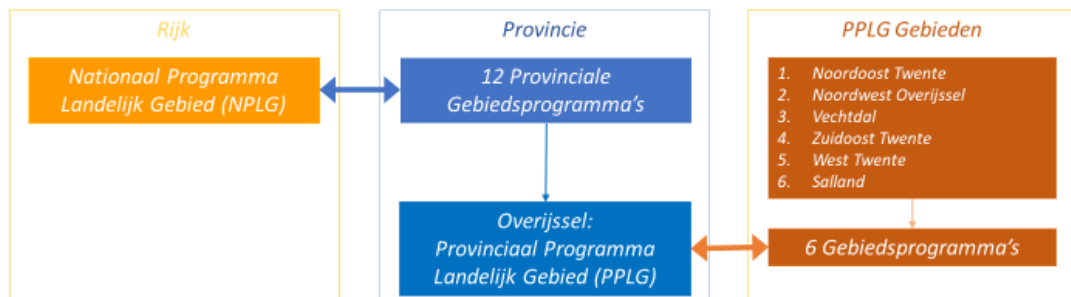
1.1 Inleiding

De natuur en kwaliteit van water staan onder druk en het klimaat verandert. Dat brengt schoon drinkwater, schone lucht en een gezonde bodem in gevaar. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied ([NPLG](#)) biedt kaders die de provincies gebruiken om de provinciale gebiedsprogramma's op te stellen. Door meerdere opgaven tegelijk aan te pakken wil de overheid voorkomen dat ondernemers op meerdere momenten te maken krijgen met verschillende eisen en regels. Bovendien kunnen maatregelen elkaar versterken en helpen verschillende doelen te behalen. In de gebiedsprogramma's leggen provincies vast hoe ze de doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat gaan realiseren en welke maatregelen daarvoor nodig zijn.

Uiterlijk 1 juli 2023 moeten de provincies hun eerste versie ontwerp-Provinciaal Programma Landelijk Gebied (ontwerp-PPLG) klaar hebben voor het Rijk om in te dienen. Ook met als doel een bijdrage te krijgen uit het transitiefonds bestemd voor de transitie in het landelijk gebied. Het ontwerp-PPLG is een uitwerking van de eerste versie van het PPLG dat Gedeputeerde Staten op 4 januari 2023 publiceerden. Het ontwerp-PPLG bestaat uit een hoofddocument en een werkdocument met bijbehorende bijlagen. De vaststelling van het definitieve PPLG door Provinciale Staten van Overijssel is voorzien voor het eind van 2023, met een mogelijke uitloop naar het eerste kwartaal van 2024. Gedeputeerde Staten zal 1 juli 2023 het ontwerp-PPLG bij het Rijk indienen.

In september 2022 is provincie Overijssel gestart met het opzetten van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Er is een directe link naar het Nationaal Programma Landelijk Gebied zoals ook onder schematisch is weergegeven.

Samenhang (ontwerp-)PPLG en gebiedsprogramma's

Schematische samenhang NPLG – PPLG – GGA gebiedsprogramma's

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland. Deze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden:

4. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
5. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
6. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Vanwege de verscheidenheid van gebieden in Overijssel (op basis van geografie, doelen, aanpak en organisatie) heeft provincie Overijssel besloten een aanpak te organiseren in zes gebieden. Er is gewerkt aan een Overijssels provinciaal programma en aan gebiedsprogramma's voor de zes Overijsselse gebieden. Dit document is het gebiedsprogramma voor Salland.

In dit gebiedsprogramma worden de opgaven weergegeven vanuit het PPLG maar ook de ambitie van de samenwerkende partijen in Salland. Deze gebiedsambitie Salland gaat perspectief bieden voor landbouw, water, klimaat en natuur en leefbaarheid. Salland heeft als uitgangspunt dat ontwikkeling van de klimaat- en maatschappelijke opgaven en ontwikkelingen in de landbouw onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn en dat de opgaven integraal aangepakt worden. De landbouw kan voor veel toekomstige opgaven een oplossing bieden waarbij zij natuurlijk als basis voedsel blijven produceren.

Het is duidelijk dat er vanuit het Rijk verschillende instrumenten komen waar gebieden gebruik van kunnen gaan maken. Salland zal optimaal van deze instrumenten gebruik maken en waar mogelijk ook eigen instrumenten en middelen inzetten. Dat is het samenspel dat de komende tijd verder uitgewerkt wordt. Top down en bottom up worden gecombineerd om de opgaven en ambities te realiseren.

Op het moment van het schrijven van dit plan zijn nog veel zaken onduidelijk. Er wordt op op het moment van schrijven van dit gebiedsprogramma nog gewerkt aan het [Landbouwakkoord](#). Verder wordt in Overijssel een nieuwe coalitie gevormd. Mogelijk heeft dat in de toekomst nog invloed op de uitwerking van het programma. Daarnaast wordt dit gebiedsprogramma opgesteld aan de hand van de opgaven die nu bekend zijn. Er worden nog opgaven toegevoegd die nog niet in concrete doelen zijn geformuleerd. Een voorbeeld hiervan is de methaanemissie. Dit concept gebiedsprogramma Salland betreft een eerste doorvertaling van het ontwerp-PPLG en vormt de basis voor een gebiedseigen aanpak van de transitie van het platteland. Dit concept gebiedsprogramma Salland vormt een bijlage in het concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Het nu voorliggende concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied wordt ter kennisname aan Provinciale Staten en het Rijk voorgelegd. In mei 2023 worden het concept Overijssels Provinciaal Programma Landelijk Gebied en het Gebiedsprogramma Salland aan de bestuurlijke gebiedstafel Salland voorgelegd. De bespreking aan de bestuurlijke tafel in mei 2023 kan worden gezien als een tussentijds product in het komen tot een definitief gebiedsprogramma eind 2023.

Het voornemen van provincie Overijssel is om het gebiedsprogramma eind 2023, als bijlage bij het definitieve PPLG door Provinciale Staten vast te laten stellen. In de periode tot eind van het jaar 2023 blijven de gebiedspartners doorwerken aan de definitieve versie van het gebiedsprogramma.

In hoofdstuk 1 wordt in het kort een omschrijving gegeven van Salland en een procesbeschrijving hoe dit conceptplan tot stand is gekomen. In hoofdstuk 2 wordt aangegeven wat de opgaven zijn voor Salland. Deze zijn vertaald vanuit de PPLG-doelen maar ook vanuit de ambitie van Salland zelf. In hoofdstuk 3 wordt de realisatiestrategie voor Salland beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de concrete aanpak voor de korte, middellange en lange termijn weergegeven. De getallen gebruikt in dit plan zijn gebaseerd op gegevens uit de [GGAHUB stikstof \(arcgis.com\)](#)

1.2 Korte gebiedsomschrijving van Salland

Regio Salland ligt in het oosten van Nederland, bestaat uit de gemeenten Raalte, Olst-Wijhe en Deventer en telt ruim 155.000 inwoners. Salland kent een grote diversiteit aan landschapstypen op een relatief klein oppervlak. Dit zorgt voor een afwisselend landschapsbeeld. De westelijke grens van het gebied wordt bepaald door de IJssel en haar uiterwaarden. Wanneer vanuit hier naar het oosten wordt gereisd volgen de verschillende landschapstypen elkaar snel op: oeverwallen, marken, enken, jonge ontginningen en dekzandruggen. Verschillende bodemsoorten en gradiënten tussen hoge en droge, versus lage en natte delen zorgden van oudsher voor een afwisselend landschap en bijbehorend grondgebruik. Daarnaast zijn verschillen zichtbaar in de wijze waarop het gebied ontgonnen is. De jonge ontginningen hebben bijvoorbeeld een relatief grootschalig en open karakter, terwijl de oeverwallen veel kleinschaliger van opzet zijn.

Kenmerkend voor Salland zijn ook de weteringen die in oost-west en zuid-noord richting door het gebied lopen. In het gebied is een grote verscheidenheid aan bodemtypen met gevarieerde waterstanden te vinden. De diversiteit en aantrekkelijkheid van het landschap worden versterkt

door een groot aantal landgoederen en buitenplaatsen en een aantal grote natuurgebieden. Salland kent aantrekkelijke landgoederen, buitenplaatsen en een aantal grote natuurgebieden. Van het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden de zogenaamde Natura 2000-gebieden vallen er twee in Salland: het Boetelerveld en de Rijntakken (het gebied aan weerszijden van de IJssel). Aan de oostgrens, net buiten het gebied, ligt het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Figuur 1: Topografische kaart Salland

Topografische kaart met rood omlijnd de landgoederen in Salland

Bron: CRa 2020

Salland kent een aantal grote en minder grote landgoederen. Grotendeel zijn deze verdeeld over grofweg twee landgoederenzones tussen Deventer en Zwolle. Deze landgoederen hebben een behoorlijke grondpositie in de regio. Niet alleen in de landgoederenzones, maar ook verspreid daarbuiten. Kenmerkend voor de Sallandse landgoederen is dat zij naar verhouding veel agrarische gronden verpachten (gemiddeld 60% is agrarische grond). Een ontwikkeling die gaande is, is dat steeds meer landgoederen in samenwerking met hun pachters duurzame landbouw, waaronder natuur-inclusieve landbouw stimuleren. Landgoederen zijn bereid hierin te blijven investeren als dit lange op termijn bestaanszekerheid oplevert.

Salland is een sterk agrarisch gebied. Met 75% van de totale oppervlakte is het agrarisch terrein groter dan gemiddeld (60%) in Nederland. Van dit terrein bestaat 75% uit grasland en 17% uit groenvoedergewassen waaronder snijmais (CRA2020). De melkveehouderij is sterk vertegenwoordigd. Van de 1063 bedrijven in totaal zijn er 396 Melkveebedrijven. De agrarische sector is van groot belang voor het landelijk gebied van Salland. Gekeken naar het aantal banen in het gebied, werkt in Raalte circa 8% in de landbouw, in Olst-Wijhe bijna 11% en in Deventer ongeveer 4%. Ten opzichte van het nationaal gemiddelde van 2,6% is dat aanmerkelijk meer, blijkt uit cijfers van het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen (LISA2019) (CRA 2020).

Figuur 2: Overzichtsfoto van een weterring nabij Raalte (JMK Media)

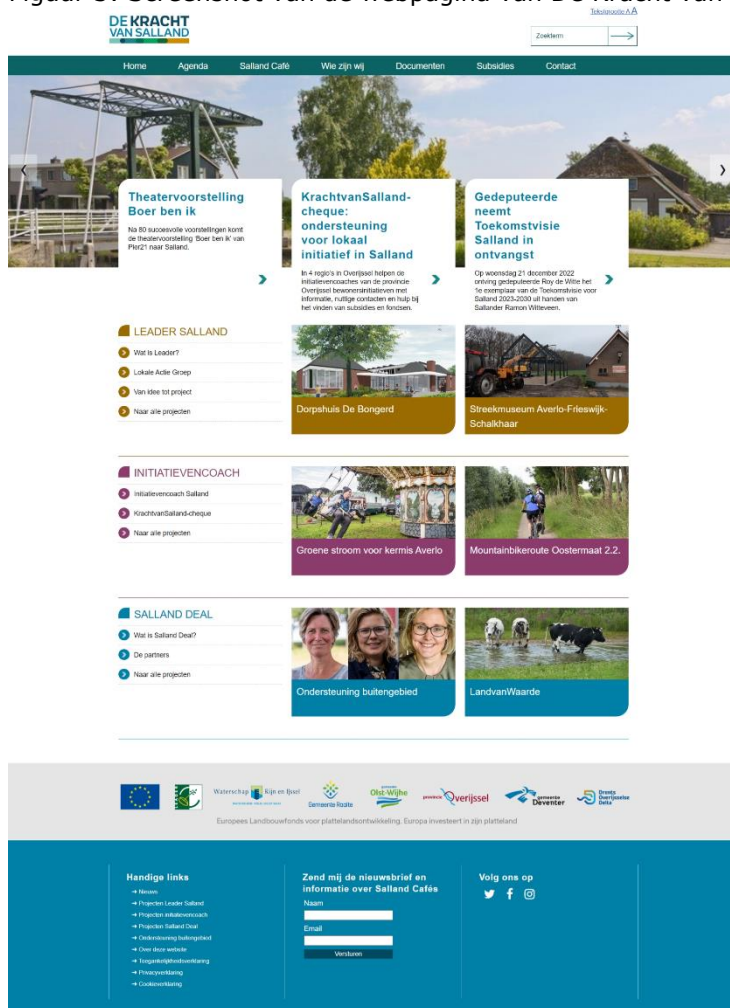
Bron: CRA 2020

1.3 Korte procesbeschrijving van de tot stand komen van dit plan

Salland: Ontwikkelingen vanuit bestaande samenwerking

In Salland zijn de verhoudingen tussen de gebiedspartijen goed en coöperatief. Vanuit het netwerk [De Kracht van Salland](#) waaronder ook Salland Deal¹, wordt al jaren op projectmatige basis gewerkt om de verschillende opgaven (landbouw, landschap, water, natuur, klimaat, leefbaarheid en economie) zoveel mogelijk via een integrale benadering gezamenlijk uit te voeren. In de Salland deal vergaderingen worden de ontwikkelingen van dit plan besproken en het gebiedsteam Salland van input voorzien.

Figuur 3: Screenshot van de webpagina van De Kracht van Salland

Bron: <https://www.dekrachtvansalland.nl>

In 2020 heeft Salland meegewerkt aan een onderzoek van het College van Rijksadviseurs. In dat onderzoek is een uitgebreid gebiedsprofiel met o.a. een landschapshistorie, landschappelijke kwaliteiten, situatie van de bodem en beschrijving van de landbouw weergegeven. Maar ook een doorkijk naar de transitie richting 2050. [New Deal Salland](#) geeft inzicht in een mogelijke toekomst voor Salland en onder welke voorwaarden deze bereikt kunnen worden.

¹ De gebiedspartners in Salland Deal zijn Stichting IJssellandschap, Pachtvereniging, LTO-Noord Salland, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Waterschap Rijn en IJssel (agenda lid) Stichting Kostbaar Salland, Gemeente Deventer, Gemeente Olst-Wijhe, Gemeente Raalte, provincie Overijssel, Agrarische Natuur Vereniging Groen Salland, Terrein beherende organisaties vertegenwoordigd via Landschap Overijssel en Salland Boert en Eet Bewust

Figuur 4

In 2021 is een stikstofanalyse uitgevoerd voor Salland waarbij gebiedsdata in kaart zijn gebracht. Het resultaat is een brede verzameling gedetailleerde statistische gegevens. Deze zijn afkomstig uit openbare bronnen zoals RIVM, BIJ12, CBS en PBL, aangevuld met gegevens die bij provincie Overijssel en partijen uit Salland bekend zijn. De data zijn bij elkaar gebracht in een digitale tool, te raadplegen via <https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com/>. De gebiedsdata zijn niet statisch, maar voortdurend in ontwikkeling. Zodra nieuwe data beschikbaar komt, wordt deze verwerkt.

Gebiedsteam Salland

Per PPLG-gebied in Overijssel vormt een gebiedsteam de werkorganisatie. Zo ook in Salland. Dit team heeft ook het proces ondersteund en begeleid van de totstandkoming van de gebiedsagenda's. Provincie Overijssel heeft de basisbemensing verzorgd met een gebiedsregisseur en gebiedsondersteuner. Verder bestaat het team uit een vertegenwoordiger van de drie gemeenten, een onafhankelijke landbouwadviser en een vertegenwoordiger vanuit de terrein beherende organisaties. Recent is daar de Leadercoördinator aan toegevoegd voor de link naar de sociaaleconomische samenwerking in Salland. Het team richt zich op de inhoudelijke expertise van klimaat, landbouw, ruimtelijke ordening en sociale kwaliteit. Het team heeft ook ervaring in dialoogvoering, bottom up werken en project- en procesmanagement.

Gebiedstafels Salland

De afstemming in Salland vindt plaats aan de gebiedstafels die op zowel ambtelijk² als bestuurlijk niveau worden georganiseerd. In Salland wordt de ambtelijke en bestuurlijke tafel soms gecombineerd om de informatie goed te delen. Aan de gebiedstafels werken (vertegenwoordigende) organisaties met een belang bij het gebied samen. Dit gaat op basis van

² Organisaties vertegenwoordigd in de ambtelijke en/of bestuurlijke gebiedstafel zijn: Landbouwcollectie Salland, Vitens, Staatsbosbeheer, de drie Sallandse gemeenten, Vertegenwoordiging van uit Salland Deal, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta, het Overijssels Particulier Grondbezit, Landschap Overijssel, IJssellandschap, Natuurmonumenten, Leader Salland en vertegenwoordiging van provincie Overijssel waaronder de gebiedsregisseur.

'Gezamenlijke Ambitie' voor Salland. Draagvlak en gedeeld eigenaarschap zijn cruciaal voor het slagen van het PPLG maar ook om de eigen ambitie en kansen waar te maken.

Landbouwcollectief Salland

Al sinds de opgaven voor stikstof zijn de Sallandse agrarische belangenorganisaties intensief betrokken bij de ontwikkeling van dit programma. Een Sallandse vertegenwoordiging vanuit de grootste belangenorganisaties³ (het landbouwcollectief) heeft besloten deel te nemen aan de gebiedstafels in het kader van het PPLG. Tijdens de stikstofcrisis is er even op een pauzeknop gedrukt maar deze vertegenwoordigers nemen nu weer deel aan de tafels om ook hun inbreng te leveren. Deze landbouworganisaties zijn zich bewust dat zij niet alle agrariërs in Salland vertegenwoordigen. Daarom hebben zij vanaf het begin vanuit de aanpak voor stikstof (GGA Salland) een boerenraad gevormd van 16 zeer verschillende ondernemers in Salland. Het landbouwcollectief en de vertegenwoordigers uit het gebiedsteam gaan met regelmaat in gesprek met de boerenraad. Zij halen op wat er speelt in de sector om deze door te geven aan de verschillende tafels.

Daarnaast is er een goede samenwerking met het landbouwcollectief, het gebiedsteam en de drie gemeenten in Salland om de agrarische sector te informeren. Vooral ook voor die ondernemers die niet bij een organisatie zijn aangesloten. Zo worden er nieuwsbrieven geschreven en zijn er avonden voor agrariërs in Salland georganiseerd om de voortgang van het PPLG te delen en kennis op te halen.

Gebiedsdagen en bijeenkomsten

De afgelopen periode zijn er verschillende bijeenkomsten georganiseerd in Salland.

In de startfase is er een bijeenkomst georganiseerd voor de raden van de drie gemeenten over het PPLG. Om raadsleden bij te praten over de doelen en aanpak van het PPLG.

In combinatie met de ontwikkeling van de omgevingsvisie⁴ en het PPLG zijn er twee gebiedsdagen georganiseerd. Dagen waarbij het gesprek wordt aangegaan over de opgaven, de kansen en knelpunten maar ook randvoorwaarden voor de toekomst van Salland. De doelen van het PPLG kregen hier ook een plek.

Daarnaast was Salland pilotgebied in het kader van het monitoringsinstrument van het PPLG voor de impactmeting brede welvaart. Met een brede groep uit de samenleving is op twee avonden een try-out gedaan voor het monitoringsinstrument voor de PPLG van Universiteit van Wageningen voor het gebied Salland. Met de aanwezigen is de voorziene impact (voor zover mogelijk) in beeld gebracht en zijn er adviezen aan de onderzoekers meegegeven over de gebruikte methodiek.

In Salland heeft ook een brede bijeenkomst (de zogenaamde Dorpsschoolbijeenkomst) plaatsgevonden. Deze ging over de sociaaleconomische impact en leefbaarheid op het platteland gezien vanuit de komende transitie. Wat gaat daar gebeuren en welke instrumenten zijn nodig om de sociale kwaliteit en brede welvaartsdoelen overeind te houden.

2. Uitwerking van de 3 PPLG sporen

2.1 Inleiding 3 PPLG sporen

Provincie Overijssel heeft voor het PPLG gekozen voor een uitwerking op drie sporen die bijdragen aan een vitaal platteland:

³ LTO Salland, Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV), Agrarische Jongeren Kontakt (AJK) en Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV).

⁴

In het [Fundament voor de nieuwe omgevingsvisie: Overijssel voor elkaar!](#) wordt het volgende aangegeven: "Salland is van oudsher een agrarische regio en dat geldt ook voor de toekomst". Dat is een belangrijk statement om te bouwen aan de toekomst voor Salland. Dit Fundament is de basis voor de omgevingsvisie dat op dit moment verder uitgewerkt wordt en in 2024 vastgesteld wordt. De omgevingsvisie is een visie op lange termijn. Het PPLG is een uitvoeringsprogramma voor de middellange termijn.

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw;
3. Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland.

Deze drie opgaven zijn in het veld onlosmakelijk aan elkaar verbonden en zijn niet nieuw. Deze opgaven vragen fysieke ruimte maar ook maatregelen in de landbouw, natuurbeheer en waterbeheer om de gestelde doelen te halen. Dit vraagt om een integrale aanpak. In het [Fundament voor de nieuwe omgevingsvisie: Overijssel voor elkaar!](#) wordt het volgende aangegeven: "Salland is van oudsher een agrarische regio en dat geldt ook voor de toekomst". Dat is een belangrijk statement om te bouwen aan de toekomst voor Salland.

De opgaven en de Sallandse ambitie zijn weergegeven in een tabel. Voor Salland zijn verschillende doelen geformuleerd op Rijks- of Europees niveau (zie kolom "opgave" op de volgende pagina). Provincie Overijssel heeft binnen het PPLG een deel van de doelen vertaald naar Salland (zie de kolom "opgenomen in PPLG" op de volgende pagina). In de kolom (restant)opgave is weergegeven wat de opgave is na uitvoering van de plannen zoals opgenomen in het PPLG. Daarnaast is in deze kolom de Sallandse ambitie wat betreft de uitvoering van de opgaven weergegeven.

Tabel 1: Opgaven natuur-, water- en klimaat voor Salland(*)

Spoor 1: Naar een grondgebonden melkveehouderij				
1.1	Landbouwareaal in gebied (ha)		26.396	
1.2	Melkveehouderij grondgebonden in 2032;			
	Huidige situatie (intensiteit bedrijven (GVE/ha):			
	>2,5 GVE/ha 63%			
	>2,5 GVE/ha 32%			
	>3,1 GVE/ha 12%			
1.3	Areaal landbouwstructuur-versterking/kavelruil (raming)	niet bepaald	nader te bepalen	kavelruil/landbouwstructuur versterking wordt ingezet als onderdeel van de gebiedsprocessen in deelgebieden
Spoor 2: Gebiedsgerichte opgaven natuur, water, klimaat i.c.m. extensieve natuur-inclusieve landbouw				
		opgave	opgenomen binnen PPLG	(restant) opgave
2.1	Areaal Natura 2000-gebieden met instandhoudingsdoelen: voor maatregelen zie Beheerplannen/ Gebiedsanalyses (inclusief uitbreiding NNN in uitwerkingsgebieden)	1.304 ha	1.304 ha	n.v.t.
2.2	Zoekgebied maatregelen KRW-opgave oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	Opgave op dit moment nog niet bekend. Plannen WDOOD worden naar verwachting mei bekend gemaakt. Dan vertaling naar PPLG.	50 ha (voornamelijk bij waterwingebieden)	Zie opgave. Naar verwachting komen er extra opgaven voor verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit.
2.3	Zoekgebied waterkwantiteit voor KRW-doelen oppervlakte- en grondwater: maatregelen bepalen in gebiedsproces	Opgave op dit moment nog niet bekend. Plannen WDOOD worden naar verwachting mei bekend gemaakt. Dan vertaling naar PPLG.	Nader te bepalen aan de hand van de wateropgaven kwantiteit zoals ook in de tekst vermeld als start wordt gemaakt met de deelgebieden.	Zie opgave. Naar verwachting komen er extra opgaven voor verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit.
2.4	Overgangsgebieden: zoekgebied natuur-inclusieve landbouw met leefgebied VHR soorten in boerenland i.c.m. vermindering stikstofemissie	Gunstige staat van instandhouding N2000 gebieden realiseren	2.538 ha	Salland onderzoekt wat voor- en nadelen zijn van vasthouden aan overgangsgebieden. Ambitie is Sallandbreed faciliteren natuurinclusieve landbouw (incl. agrarisch natuurbeheer).
2.6	Uitbreiding bos /bossenstrategie (ruimtelijk binnen-2.3-2.5) (indicatieve meekoppelopgave)		400 ha	Salland wil gebiedsbreed, daar waar het passend is in het landschap, de aanplant van bos faciliteren
2.8	Overlap van gebieden onder 2.2-2.5		Nader te bepalen met de uitwerking in deelgebieden.	
2.9	Groen-blauwe dooradering	10% groenblauwe dooradering agrarisch gebied	258,8	2380,8
2.10	Areaal uitwerkingsgebieden natuur-inclusieve landbouw in combinatie met water, natuur en klimaat opgaven als percentage van landbouwareaal (areaal met meervoudige opgave)		12% Is ingegeven als leidraad. Het aantal stoppende bedrijven en de uitwerking in deelgebieden zal duidelijkheid geven in het totale areaal met een meervoudige opgave	Salland wil daar waar de wens er is grondeigenaren faciliteren richting natuurinclusieve landbouw
Spoor 3: Bedrijfsgerichte- en ketengerichte maatregelen				
		opgave	PPLG opgave	restant opgave
3.1	Maatregelen vermindering van ammoniakemissie		Zie boven in de tekst kg reductie moeten nog nader bepaald worden.	

Bron: factsheet aangeleverd door programmteam PPLG (februari 2023) aangevuld met de restopgaven voor Salland.

Naast de in de tabel opgenomen doelen afkomstig uit het PPLG, werkt men in Salland aan de volgende ambities:

- Voor het thema energie: Landbouw in 2030 100% zelfvoorzienend op het gebied van energie.
- Voor het thema sociaaleconomisch: Salland, een sociaaleconomisch vitaal gebied in een prachtig en toekomstbestendig landschap met een gezonde natuurlijke leefomgeving.

De periode tot eind 2023 wordt in Salland gebruikt om opgaven en de ambitie voor Salland te concretiseren en verder uit te werken. Naar verwachting worden in deze periode een aantal aanvullende opgaven vanuit het Rijk concreet gemaakt.

Plannen

In de volgende paragrafen wordt per spoor aangegeven wat de huidige situatie in Salland is t.a.v. de doelstellingen en wat de ambitie van Salland is.

2.2 Klimaat: Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen

2.2.1 Inleiding

Vanuit het NPLG is een vertaling gemaakt van de landelijke natuur-, stikstof- water- en klimaatopgaven (ook wel groen/blauwe opgaven genoemd) naar de opgaven voor provincie Overijssel en vervolgens naar de opgaven voor Salland. In de Tabel 1 zijn deze opgaven weergegeven. Het gaat hier om opgaven die een ruimtebeslag hebben. Het gaat niet over de opgaven waarbij er sprake is van reductie van de emissies van stikstof, lachgas en methaan. Deze komen wel terug in de paragrafen van dit hoofdstuk waarbinnen alle thema's worden toegelicht.

Vanuit het PPLG gaat men uit van een zonering rondom de Natura 2000-gebieden en KRW opgaven in waterwingebieden. Daarnaast een grondgebonden melkveehouderij met een lagere veebezetting per hectare. Salland wil onderzoeken of het mogelijk is van die zonering af te stappen. Het team werkt daarvoor twee scenario's uit: met en zonder zonering. Welke impact heeft dat op de doelen en uitvoering daarvan. Daarnaast worden er gesprekken gevoerd over de Sallandse ambitie. Ambitie is om de agrariërs die extensiever en/of natuur-inclusiever willen ondernemen maximaal te faciliteren. Geen zogenaamde "witte gebieden"⁵. Alle ondernemers moeten kunnen meedoen aan ecosysteemdiensten, agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering.

2.2.2 Het realiseren van Natuurherstel

De verplichting vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) is het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten (planten en dieren) en beschermde habitattypen. Om dit te bereiken worden noodzakelijke kleine en vaak ook grote ingrepen gedaan in en rond de natuurgebieden. Het doel is om op termijn alle condities op orde te hebben voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten. Vanwege de urgentie van natuurherstel wordt landelijk voor het PPLG als doel gesteld om 30% van de condities voor gunstige staat van instandhouding te overbruggen. Dat betekent dat er ook na 2030 nog opgaven liggen.

De Sallandse Natura 2000 gebieden Boeterveld en Rijntakken

Binnen Salland bevinden zich de Natura 2000-gebieden Boeterveld en Rijntakken. Het Boeterveld is een vochtig heidegebied in Salland. In het reservaat zijn naast de uitgestrekte natte en vochtige heide en de vochtige grove dennenbossen ook kleine oppervlakten aanwezig met blauwgrasland, zwak gebufferde vennen, hei schraalgrasland en jeneverbesstruweel. Het bos in het centrale deel verdeelt het natte heidegebied in twee stukken. Het Natura 2000-gebied Rijntakken ligt langs de rivieren de Waal, Neder-Rijn en IJssel. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel, waar

⁵ De witte gebieden zijn ook wel bekend als gebieden waar geen ondersteuning mogelijk is in het kader van agrarisch Natuurbeheer.

Salland deel van uitmaakt, omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Het gebied kent hoge botanische waarden. Kenmerkende natuur voor de zuidelijke IJssel zijn rijk begroeide geïsoleerde geulen en strangen, vochtige graslanden, zacht- en hardhoutoobossen en soortenrijke droge graslanden op de oeverwallen.

Stikstof

De Wet stikstofreductie en natuurverbetering regelt onder meer drie resultaatsverplichtingen voor stikstofreductie: in 2025 moet minimaal 40% van het areaal van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden een gezond stikstofniveau hebben; in 2030 minimaal de helft en in 2035 minimaal 74%. Het gezonde stikstofniveau wordt aangeduid met Kritische Depositie Waarde (KDW). Deze zegt iets over de neerslag van stikstof in een gebied. De depositiewaarde wordt uitgedrukt in kilogram of mol stikstof per hectare per jaar. Er wordt bij depositie soms gerekend met mol omdat een kilo ammoniak (NH₃) niet vergelijkbaar is met een kilo stikstofoxide (NO_x), terwijl met mol deze stoffen die allebei stikstof bevatten en in de natuur neerslaan wel vergelijkbaar zijn. De KDW verschilt per type habitat. Het varieert van 7 kg N/ha j voor actief hoogveen, tot meer dan 34 kg N/ha voor estuaria, slikwadden en zandplaten en rietlanden. De waardetoekenning aan gebieden vindt plaats in een hexagonaal rooster om in elk gebied ook habitattypen in kaart te brengen.

Maar ook de uitstoot NO_x en andere stikstofhoudende stoffen vooral uit het verkeer en vervoer en industrie dragen bij aan de stikstofdepositie. De landbouwsector heeft een groot aandeel in de stikstofemissie door het uitstoten van Ammoniak (NH₃). Naar verwachting is 39 kton emissiereductie van NH₃ nodig om tenminste de wettelijke omgevingswaarde voor 2035 te behalen. Dit komt overeen met een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw, boven op de verwachte daling uit het basispad (circa 10 kton NH₃) ten opzichte van 2019. Dit zijn landelijke gemiddelden. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied is de stikstofopgave nader uitgewerkt en over de provincies verdeeld. Voor Overijssel kent het Rijk een aanvullende reductieopgave van provinciale emissies NH₃ van 41% toe (ca. 5,7 kiloton). In totaal, het basispad plus de toegekende provinciale opgave, is de opgave een reductie van 50% ten opzichte van 2019. De Kritische Depositiewaarde (KDW) is daarbij de best beschikbare wetenschappelijke indicator: een overschrijding betekent dat er een risico is op aantasting van de kwaliteit van habitattypen.

Vanuit de Aerius monitor 2022 blijkt dat voor 13% van het areaal van het Boetelerveld de depositie lager is dan de kritische depositiewaarde. Voor de Rijntakken is dit 95% (bron: Aerius monitor 2022). De grootste stikstofopgave binnen Salland betreffende depositie heeft daarom betrekking op het Boetelerveld.

De emissie van stikstof in Salland wordt voor 81% veroorzaakt door de landbouw en 13% door verkeer en vervoer. Het overige deel 6% wordt veroorzaakt door handel en industrie, consumenten, energiesector, afvalverwerkende industrie etc. Zie ook [Stikstof Emissies en deposities Emissies per sector | GGAHUB stikstof \(arccgis.com\)](#). De opgave voor de landbouw is dan ook groot om een bijdrage te leveren in de vermindering van de emissie van stikstof, specifiek ook voor het herstellen van de Natura 2000-gebieden.

Voor het Boetelerveld is een natuurdoelanalyse (NDA) uitgevoerd door provincie Overijssel ([Natuurdoelanalyses - Provincie Overijssel](#)). De natuurdoelanalyse maakt inzichtelijk welke factoren van invloed zijn op het tegengaan van verslechtering en het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Ook in hoeverre er nog maatregelen getroffen moeten worden om de gunstige staat van instandhouding te bereiken. De ecologische autoriteit heeft op de NDA Boetelerveld een advies gegeven (zie ook [Adviezen - Ecologische Autoriteit](#)) om nog meer te kijken naar de factoren bodem, water en lucht in relatie tot de habitattypen en specifiek naar de vernatting en stikstofdepositie in het gebied. Stikstof is een belangrijke, maar zeker niet de enige factor die van invloed is op de kwaliteit van de natuur. Er is een brede aanpak noodzakelijk, die gericht is op alle bepalende drukfactoren zoals verdroging, versnippering en verontreiniging.

Het Natura 2000-gebied Rijntakken ligt over meerdere provincies. Voor dit gebied zal provincie Gelderland een NDA opstellen.

Direct aangrenzend aan de oostkant van Salland ligt het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Deze ligging direct aan dit park zal ook invloed hebben op de transitie van het landelijk gebied van Salland als er gekeken wordt vanuit de opgaven van het PPLG.

Basiskwaliteit natuur

Basiskwaliteit Natuur is een in Nederland voorgestelde minimale vereiste waaraan condities van een landschap moet voldoen. Dit om de biodiversiteit die past bij het landschap op een gewenst niveau in stand te houden. Drie factoren zijn hierbij leidend: de milieucondities, de inrichting van het landschap en het beheer van het landschap. Naast de opgaven voor Natura 2000 draagt het nationaal natuurnetwerk, agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering bij aan het op orde brengen van de basiskwaliteit natuur. Daarnaast speelt nog de recent ontwikkelde bossenstrategie. Met de bossenstrategie wil provincie Overijssel tot 2030 10% extra bos in Overijssel aan leggen.

Nationaal natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Binnen het NNN in Overijssel wordt gewerkt aan een grotere biodiversiteit en worden maatregelen getroffen om de leefgebieden van soorten te verbeteren. Met behulp van natuurbeheer wordt de kwaliteit van de aanwezige natuur in stand gehouden of verbeterd. In het Natuurpact (2013) is afgesproken dat de provincies uiterlijk in 2027 minimaal 80.000 ha nieuwe natuur in het Natuurnetwerk Nederland realiseren. De restantopgave per provincie maakt onderdeel uit van het NPLG. Financiering hiervan is al voorzien in het Natuurpact. De opgave voor Salland wordt in 2023 bekend gemaakt.

Groenblauwe dooradering en agrarisch Natuurbeheer

Landschapselementen zijn de dragers van het landschap met grote cultuurhistorische waarde doordat zij kenmerkend zijn voor specifieke gebieden. Ze versterken daarmee de landschappelijke identiteit en dragen bovendien bij aan de belevingswaarde van een gebied. Naast een positieve bijdrage aan VHR-soorten kan groenblauwe dooradering op veel manieren positief bijdragen aan de verduurzaming van het landelijk gebied. Zo kan groenblauwe dooradering voorzien in natuurlijke plaagregulatie voor de landbouw, beschaduwning langs beken om de waterkwaliteit te vergroten, koolstofvastlegging, en vormt de dooradering leefgebied voor een groot aantal plant- en diersoorten, die vervolgens weer de basis zijn voor soorten hoger in de voedselketen.

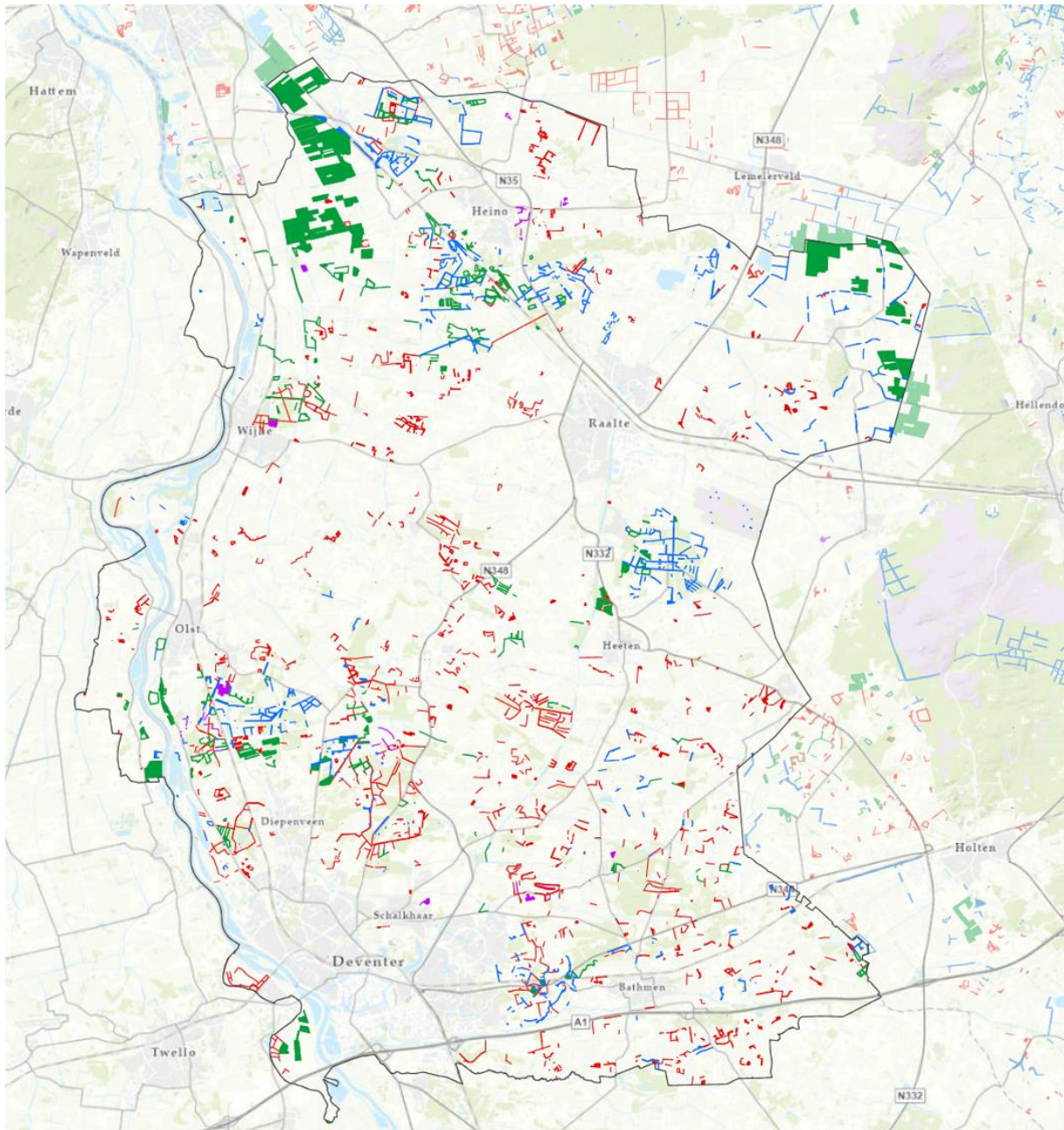
Houtige landschapselementen leveren daarnaast een bijdrage in het vastleggen van koolstof. Zo bedraagt de CO₂-vastlegging van een houtwal in de vorm van biomassa gedurende de eerste 10 jaar na aanplant gemiddeld 4,6 ton/ha/ jaar en de jaren daarna 9,1 ton/ha/jaar. Voor een bomenrij is dit respectievelijk 3,1 en 6,3 ton/ha/ jaar (VBNE factsheet, 2020). Sinds de programmaperiode Investerings in het Landelijk Gebied (ILG 2007-2014) is Salland blijven investeren in de groenblauwe dooradering van het gebied. Op dit moment zijn er minimaal 260 contracten groenblauwe diensten (21 jaar beheer) de afgelopen jaren afgesloten via Stichting Kostbaar Salland.

Salland wil voor 10% van het gehele cultuurlandschap een groenblauwe dooradering (GBDA) organiseren. Agrariërs en grondeigenaren die uitvoering geven aan de GBDA moeten hiervoor een goede beloning krijgen. Aan de voorkant gaat het om de aanleg van de GBDA en, indien van toepassing, de afwaardering van de ondergrond. Vervolgens gaat het om jarenlange zekerheid van een goede vergoeding voor het beheer. Op dit moment zijn er in Salland circa 260 contracten afgesloten voor langjarig beheer. Het gaat om het beheer van ruim 60 km houtwallen en -singels, 50 km lanen, 1800 knotbomen, 300 solitaire eiken, 115 poelen etc. De realisatie van de GBDA als betaalde ecosysteemdienst draagt bij aan een duurzaam toekomstperspectief voor de agrariërs.

Ook het agrarisch natuurbeheer (ANLB) is in trek in Salland. Echter, er zijn veel witte gebieden waar op moment geen contracten ANLB kunnen worden afgesloten om dat het "witte gebieden"

zijn. Hier zijn geen doelstellingen geformuleerd. Dit strookt niet met de ambitie van Salland om Sallandbreed natuurinclusief boeren te faciliteren. Het aantal hectares dat binnen Salland op dit moment onder een ANLB contract ligt betreft 832 hectare (hier valt (370 ha legselbeheer onder, waarbinnen de maatregelen beperkt zijn). Op onderstaande kaart is aangegeven waar deze elementen liggen in Salland. Op dit moment wordt geschat dat er al ongeveer 5% groen blauwe dooradering is. In de volgende fase wordt dit verder uitgewerkt.

Figuur 5: percelen en elementen die onder contract staan voor agrarisch natuurbeheer en groenblauwe dooradering in Salland(*)

Legenda

- Gesubsidieerde landschapselementen onder de SNL regeling (Natuurbeheer)
- Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls natuur en landschap
- Subsidieregeling Groen Blauwe Diensten
- Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (ANLB)

(*) opgemerkt moet worden dat op deze kaart alleen de gesubsidieerde landschapselementen staan weergegeven. Er zijn ook landschapselementen die met privé middelen zijn betaald. De elementen die wel aanwezig zijn, maar (nog) niet onder contract staan zijn niet zichtbaar op de kaart.

Bossenstrategie

In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies gezamenlijk een ambitie uitgesproken om 10% extra bos aan te leggen. Voor een groot deel is deze aanleg voorzien buiten het NNN en dus in het landelijk gebied. Provincie Overijssel werkt met de huidige [Bossenstrategie](#). Daarbij richt provincie Overijssel zich op de aanplant van drie soorten bos: bos voor natuur, bos voor cultuurlandschap (bouselementen op agrarische percelen die het landschap versterken) en bos voor inwoners (bomen dicht bij de directe woonomgeving met mogelijkheden voor recreatie). Als er op landbouwgrond bos wordt aangelegd, wordt de grond afgewaardeerd en verandert de bestemming naar natuur waarmee er geen veldemissie meer zal zijn van stikstof. Daarnaast kunnen bomen door hun grote 'ruwheid' in het terrein ook stikstof afvangen en tevens CO2 binden. In Salland liggen er kansen voor de 400 hectare bos die genoemd is in de doelstellingen. Koppelkansen liggen er wellicht met de energie en toekomstige waterbergingsopgave maar ook met de gewenste 10% groenblauwe dooradering in de vorm van streekeigen aanplant in het kader van groenblauwe diensten. Waar het bos komt wordt bepaald in de processen van de deelgebieden en ook aan de hand van wensen van individuele ondernemers en/of landgoederen. Hierbij wordt ook gedacht aan nieuwe systemen als agro-forestry zonder afwaardering in dit geval. De aanleg van bos wordt mede bepaald door factoren die meespelen: bodem, water en cultuurlandschap. Op dit moment loopt er bij provincie Overijssel een regeling waar initiatieven gebruik van kunnen maken. In deze regeling is ook de afwaardering van de grond meegenomen. Zie de regeling [Meer bos in Overijssel - Loket provincie Overijssel](#)

2.2.2 Het realiseren van een robuust watersysteem

Vanuit het PPLG-principe: "water en bodem leidend" is er veel aandacht voor water. Het gebied Salland wordt aan de westzijde begrensd door de IJssel. In het oostelijke deel van het gebied liggen de stuwwallen van de Sallandse heuvelrug. Het gebied bestaat uit relatief laaggelegen beekdalen en hoger gelegen oost-west lopende dekzandruggen. Het gebied kent plaatselijk een open tot zeer open karakter. Naar het zuiden en oosten toe wordt dit meer besloten.

Het grootste deel van het gebied ligt binnen het werkgebied van het Waterschap Drents Overijsselse Delta. Delen van Salland vallen in de werkgebieden van Waterschap Rijn en IJssel (gebied bij Oxe/Bathmen 10%) en het Waterschap Vallei en Veluwe (gebied bij Welsum langs de IJssel 6%)

Watersysteem

Het gebied van Salland bestaat uit de deelstroomgebieden Sallandse weteringen en Ankersmit. De Sallandse weteringen in de laaggelegen gebieden voeren het overtollige water, via de stadsgrachten van Zwolle en het Zwarte Water, in noordelijke richting af naar het IJsselmeer. In periodes van neerslagoverschot, hebben de hoofdwatgangen in Salland een afvoerfunctie. De afwatering vindt over het algemeen plaats onder vrij verval en in het benedenstroomse deel nabij Zwolle vindt bemaling plaats. Het gebied heeft een verhang van de hogere Sallandse heuvelrug richting de IJssel bij Zwolle. Voor het handhaven van de gewenste grond- en oppervlaktewaterstanden wordt in het groeiseizoen water ingelaten vanuit de IJssel, Vecht of Twenthekanalen. De relatief hooggelegen heuvelruggen en dekzanden zijn over het algemeen droger dan de lageregelegen beekdalen. Het peilbeheer in de hellende gebieden is vastgelegd door middel van streefpeilen. Voor de Molenpolder bij Windesheim geldt een [Peilbesluitplicht](#).

Waterveiligheid

De lagere delen van Salland worden beschermd door de IJsseldijk (west), de dijken langs het Zwolle-IJsselkanaal, het Zwarte Water en de Vecht (noord), de hoge grond van Salland (oost) en de dijk langs de Schipbeek (zuid). Deze dijken zijn aangewezen als primaire waterkeringen. De kades langs de stadsgrachten van Zwolle, het Almelose Water, de Soestwetering en de Nieuwe Wetering hebben de status van regionale kering. Ter hoogte van het dijkvak Olst-Zwolle gaat gewerkt worden aan dijkversterking. Zie www.ijsselwerken.nl.

Oppervlaktewater en grondwater

De Kaderrichtlijn Water (KRW, 2000/60/EG) is sinds 22 december 2000 van kracht. Deze Europese richtlijn stelt als algemeen doel om de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater in een goede toestand te brengen en te houden. Voor grondwater stelt de KRW als doel dat grondwaterlichamen uiterlijk in 2027 in een goede kwalitatieve (chemische) en kwantitatieve (ecologische) toestand moeten verkeren. De waterkwaliteit mag niet verder verslechteren (stand-still) en er moeten maatregelen worden genomen om de toestand van het grondwater te beschermen, verbeteren of te herstellen. Het Waterschap Drents Overijsselse Delta heeft voor Salland een waterbeheerplan 2022-2027 opgesteld hoe zij de verschillende wateropgave wil realiseren. Zie ook: [WDOD Waterbeheerplan Salland 2022-2027](#). In Bijlage xx is een kaart opgenomen van de KRW watergangen en opgaven.

Drinkwater

Samen met Waterschappen en Vitens is door provincie Overijssel een waterdoelanalyse uitgevoerd voor de waterkwaliteit van respectievelijk oppervlaktewater en grondwater. Hieruit is duidelijk geworden dat WDOD en WRIJ geen directe knelpunten vanuit de landbouw kunnen aanwijzen. Echter speelt droogte wel een factor in de waterkwaliteit. In verband met de huidige en toekomstige waterwinningen komen er wel opgaven. In de regio Salland liggen de bestaande winningen in Deventer, Diepenveen, Schalkhaar (wordt ontwikkeld), Boerhaar en Espelose Broek. Daarnaast is in de IJsselvallei aangewezen als zoekgebied voor drinkwaterwinning en is er voor deze regio ook relatie met de verkenning Panorama Waterland ("eeuwige bron") op de Sallandse Heuvelrug. In Espelose broek loopt ook het project Boeren voor Drinkwater om de landbouwemissies in grondwaterbeschermingsgebieden aan te pakken [Achtergronden - Boeren voor Drinkwater](#). Hoewel de richtlijnen van de KRW breder een rol spelen, staat in dit gebied de waterkwaliteit extra op de kaart omdat water hier ook voldoende geschikt moet zijn voor drinkwatergebruik. Hierover zijn binnen het [7e Nederlandse actieprogramma betreffende de Nitratrichtlijn](#) van het Rijk bestuurlijke afspraken gemaakt voor een aanvullende aanpak van landbouwemissies.

De opgave zoals in de doelentabel aangegeven (categorie 2.2) betreft het Intrekgebieden voor drinkwaterwinning (50 ha). Sallands Diep, of de boring-vrije zone waarvoor de zoekgebieden die nu in de plan MER nu worden onderzocht liggen op de grens van Salland en Vechtdal. Hoewel diep, is dit wel iets wat gaat spelen en van belang is voor alle activiteiten aan het oppervlak.

Water en Bodem Sturend vanuit de omgevingsvisie 2050

Water en het waterpeil zijn essentieel voor de huidige bedrijfsvoering in de landbouw maar ook voor de toekomstige keuzes in een gebied. Grasland en akkerbouwgewassen vragen een ander waterregime en bodem. Maar ook het aanwijzen van gebieden voor vernatting en waterberging (korte termijn Haarvaten op Peil (HOP) en langere termijn droogteperiodes) kunnen aan de hand van de beschikbare waterpeilkaarten bepaald worden.

In de toekomst kunnen de doelen op waterkwantiteit door grondwaterpeilverhogingen in beekdalen een groot effect hebben op de landbouw. Stel dat in de beekdalen een peilverhoging van 30 cm wordt gerealiseerd dan heeft dit in Salland effect op 2968 hectare grond. Dit voorbeeld geeft aan dat de impact groot kan zijn. Verhoging/verbetering van de waterkwantiteit kan nodig zijn voor behalen van doelen van de N2000-gebieden, intrekgebieden drinkwater, zettingsgevoelige gebieden, Zoetwater Oost Nederland ZON-projecten (zoals Haarvaten Op Peil) etc. Er kan overlap zijn met waterkwaliteit en andere opgaven. Dat wordt in de uitvoering in de deelgebiedsprocessen (400-5000 ha) concreet. Dit wordt afgestemd met omringende gebieden vanwege het watersysteem, maar ook die in relatie staan met het grotere gebied.

Vanuit het WDOD is gepland om op 9 mei 2023 de position paper in het Dagelijks Bestuur te presenteren en te accorderen. Hierin zijn de lijnen uitgezet voor Wabos/GGOR, het bedienen van functies, maatregelen klimaatadaptatie, visie op de verschillende typologieën gebieden etc. Zodra deze openbaar wordt zal een betere kijk op watermaatregelen duidelijk worden.

2.2.3 Het realiseren van minder emissies van broeikasgassen

De uitstoot van methaan en lachgas moet landelijk met 6,7 Mton CO₂ equivalenten worden verminderd. Dit gebeurt deels door extensivering, omdat dit leidt tot een lager gemiddelde veebezetting per hectare. Daarnaast zal er nog een aanvullende opgave zijn. De opgave voor Overijssel is nog niet bekend op het moment van dit schrijven.

Methaanemissie

In de huidige doeltabel van het PPLG is nog geen norm opgenomen voor het reduceren van de Methaanemissie uit de landbouwsector. Dit komt omdat het Rijk nog geen bedrijfsspecifieke klimaatnormen voor de landbouw heeft vastgesteld. Echter, voor Salland (grotendeels aangewezen als landbouwgebied) is het wel van belang om juist met de ondernemers deze in de gaten te houden. Dit ook in het kader van de toekomstige bedrijfsaanpak.

Energieopgave

De opgaven in de Regionale Energie Strategie zijn hoog. Salland valt betreffende de energie opgaven in de [Regionale Energiestrategie West-Overijssel](#). De ruimtelijke puzzel in de verschillende opgaven (specifiek de ruimtevraag voor energieopgave) is groot. In de RES is het streven naar een opwekverhouding wind/zon van 60/40 opgenomen, vanwege de netcongestie en de veel hogere maatschappelijke kosten als alles met zonne-energie wordt opgelost. Daarbij komt het uitgangspunt dat Salland als landbouwgebied gezien wordt in het fundament van de omgevingsvisie en dat het gebied ook zoveel mogelijk als landbouwgebied gebruikt wordt.

In de gebiedsaanpak stikstof GGA Salland in 2022 is gesteld dat ten aanzien van de energie en klimaat opgave 100% van de benodigde energie op landbouwbedrijven door de agrariërs zelf wordt opgewekt in 2030. Het gaat daarbij om het duurzaam opwekken van dezelfde hoeveelheid energie als het huidige verbruik aan elektriciteit, gas en diesel op agrarische bedrijven in Salland. Of deze ambitie overeind kan blijven is een vraag die voor de ontwikkeling van het eindplan in december beantwoord moet worden. Maar ook kan de landbouwsector een belangrijke bijdrage leveren aan de klimaatopgaven voor de andere sectoren. In veel lokale energiecoöperaties die in de dorpen actief zijn, leveren de agrariërs de daken voor zonne-energiesystemen. [Samenwerking tussen Sallandse energie-initiatieven](#) wordt opgepakt voor de bundeling van krachten. Echter laat de energieopgave ook zien dat naast het produceren van energie op daken, er ook nog een opgave ligt voor het produceren van energie op land. Wat betreft de verkenning van kansen voor zonneparken zal dit een onderdeel zijn van de aanpak in deelgebieden. Het streven is om kostbare landbouwgrond voor landbouw beschikbaar moet blijven en dat zonneparken slechts daar mogelijk zijn waar de grond ongeschikt is voor de landbouw of waar slimme combinatie met bijvoorbeeld waterberging of andere doelen gerealiseerd kunnen worden. Elk type product op de juiste plek in het landschap is daarbij het uitgangspunt.

Voor wat betreft een bijdrage in de warmtetransitie leveren agrarische ondernemers vanuit het initiatief [Oxe Geeft Gas](#) al groen gas aan bedrijven in Deventer. Er zijn ook initiatieven van andere ondernemers die een verkenningsfase uitvoeren om Bathmen en Deventer te voorzien van groen gas. Een groot bijkomend voordeel hierbij is dat er tot 70% minder ammoniakemissie gerealiseerd wordt.

Welkom op de website van Oxe Geeft Gas!

Wie zijn wij?

In 2018 zijn wij, 5 melkveehouders uit Oxe, begonnen met het project Oxe Geeft Gas. Hét project waarbij agrarisch geproduceerd biogas lokaal wordt ingezet als directe vervanging van aardgas.

Door de toenemende aandacht op het gebied emissiereductie en energietransitie zien wij een mooie kans om als agrariërs bij te dragen aan de verduurzaming van onze regio. Dat doen we door onze bestaande boerderijmest vergisten waarbij biogas ontstaat. Via een biogasleidingnetwerk leveren we het gas aan nabijgelegen afnemers in Deventer. Zowel op onze melkveebedrijven als bij de afnemers realiseren we hiermee een grote verduurzaming door stikstof- en methaanemissies sterk te verminderen en fossiel aardgas overbodig te maken.

Bron: <https://oxegeeftgas.nl>

2.3 Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw

2.3.1 Inleiding

Salland wordt gezien als belangrijk gebied voor de landbouw. Echter heeft de landbouw in Salland ook verschillende opgaven te realiseren zoals in de doelentabel weergegeven. Het areaal landbouwstructuur versterking hangt heel erg af van de ontwikkelingen in de landbouw (opkoopregelingen, mogelijkheden tot grondverwerving, deelgebied aanpakken etc.)

In de onderstaande paragrafen wordt eerst de situatie van de landbouw in Salland beschreven. Wat de opgaven zijn en welke richtingen er zijn in toekomstgerichte keuzes op het bedrijf. Daarnaast is er specifieke aandacht voor de Landgoederen in Salland om daar ook veel landbouw plaats vindt en de landgoederen een prominente plaats hebben in Salland als het gaat over cultuurhistorisch landschap.

2.3.2 De landbouw in Salland

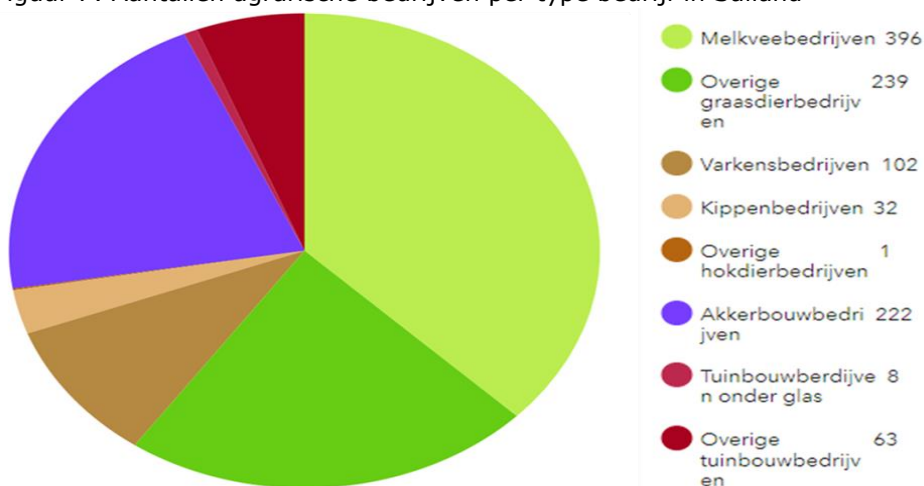
De agrarische sector is van groot belang voor het landelijk gebied van Salland. Gekeken naar het aantal banen in het gebied, werkt in Raalte circa 8% in de landbouw, in Olst-Wijhe bijna 11% en in Deventer ongeveer 4%. Ten opzichte van het nationaal gemiddelde van 2,6% is dat aanmerkelijk meer, blijkt uit cijfers van het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen (LISA2019) (CRA 2020).

De totale opbrengst van alle landbouwbedrijven in Salland is bijna 54 miljoen euro per jaar. Bijna driekwart van de opbrengst is afkomstig van graasdierbedrijven (73%).

De daling van het aantal agrarische bedrijven in Nederland vindt al plaats sinds de jaren 50 van de vorige eeuw. Zo ook in Salland waar vanaf 2006 het aantal landbouwbedrijven (>1400) tot in 2022 is gedaald tot 920 bedrijven (bron: CBS). De verwachting is dat deze trend zich stevig doorzet. In Salland hebben namelijk rond de 370 landbouwbedrijven ogenschijnlijk geen opvolger. Ruim 40% hiervan betreft een graasdierbedrijf en 25% melkveehouderijen. Het valt niet te zeggen of een bedrijf zonder opvolging ook daadwerkelijk afbouwt en stopt. Mogelijk dat agrarische ondernemers uit andere gebieden het bedrijf willen verplaatsen en daarvoor een nieuwe plek zoeken in Salland. Salland is in de Omgevingsvisie aangewezen als een 'hoogproductief landbouwgebied' en heeft daarom de potentie om als inplaatsingsgebied te fungeren.

Salland kent vooral melkvee- en overige graasdieren bedrijven. Daarnaast is er nog een aanzienlijk deel akkerbouw. Zo'n driekwart van de agrarische grond is in gebruik als grasland, wat veel hoger is dan het landelijk gemiddelde (54%).

Figuur 7: Aantallen agrarische bedrijven per type bedrijf in Salland

Bron: CBS, voorlopige cijfers 2022

Salland heeft een redelijk gemiddelde leeftijdsopbouw, met een gemiddeld gezond bedrijfsprofiel. Salland heeft een goede landbouwgrond en is een sterke agrarische regio met veel familiebedrijven die een sterke binding hebben met het gebied. Het sluiten van kringlopen is een forse opgave, met name doordat Salland een relatief hoge veebezetting heeft.

PAS-melders zijn bedrijven en ondernemers die voor het Programma Aanpak Stikstof (PAS) een melding deden bij de overheid, bijvoorbeeld een melding van een uitbreiding. Zij hoefden daarvoor destijds geen vergunning aan te vragen, een melding van de berekende stikstofbelasting was voldoende. Maar door een uitspraak van de Raad van State in 2019 moeten PAS-melders nu alsnog over een vergunning beschikken. Als gevolg van deze uitspraak zijn PAS-melders in overtreding als de melding die is gedaan wordt uitgevoerd. Hierdoor zijn de PAS-melders buiten hun schuld om in grote onzekerheid gebracht.

Uit de gegevens van de [GGA Hub stikstof van Overijssel](#) blijkt dat in Salland er 47 PAS meldingen zijn gedaan bij de provincie in de periode 2015-2018. Ca. 95% van alle meldingen betreft agrarische bedrijven, de overige 5% is afkomstig van de industrie. PAS-melders konden zich tot 1 december 2022 melden voor legalisatie. Op dit moment is nog niet bekend hoeveel ondernemers door het ministerie van LNV gehonoreerd zijn als PAS-melder. Het kabinet heeft beloofd met een oplossing (legaliseren) te komen voor de PAS-melders. Voor meer informatie zie [PAS-melders - Provincie Overijssel](#). Er zijn ook interimmers in Salland. Dat zijn Bedrijven of activiteiten waarbij geen vergunning-verlening heeft plaatsgevonden op basis van een Passende Beoordeling op grond van de Wet natuurbescherming ([Interimimmers - BIJ12](#)).

2.3.3 De opgaven voor de landbouw in Salland

Op 20 december 2022 heeft GS (Gedeputeerde Staten) de Overijsselse visie op de landbouw vastgesteld. In deze visie heeft GS vier doelen centraal gesteld; Voedselproductie, Natuur, Klimaat en Water. Redenerend vanuit het principe; "water en bodem leidend" vanuit het fundament van de omgevingsvisie, in combinatie met de PPLG-doelen komt er een verschuiving van ruimtegebruik van het landbouwareaal naar voren. De landbouw in Salland zal veranderen.

Er zijn in Salland twee Natura 2000-gebieden, het gebied rondom de IJssel (Rijntakken) en het Natura 2000-gebied Boetelerveld. Ook het gebied ten westen van het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug (deelgebied West-Twente) valt in het deelgebied Salland (Haarle e.o.).

Om deze gebieden zijn in PPLG overgangszones gepland (de zogenaamde zonering) om de kwaliteit van de natuur in deze gebieden te borgen. Als deze overgangszones als zodanig worden opgepakt, betekent dit een extensiveringsopgave voor ruim 10% van het landbouwareaal.

Binnen Salland speelt de discussie of men wil vasthouden aan deze zonering of dat men gebiedsdekkend de doelen wil halen. Dit kan betekenen dat er een extra reducerende opgave in het hele gebied komt te liggen voor wat betreft de stikstof emissie. De voor- en nadelen hiervan worden de komende tijd uitgewerkt. Dit zegt veel over Salland: solidair met elkaar, niet het één of het ander maar samen een oplossing zoeken zodat landbouw en landschap/natuur goed samengaan.

Verder zal in geheel Salland vanuit de landbouw voldaan moeten worden aan een grondgebondenheidsnorm en milieuopgaven om bij te dragen aan de gestelde doelen in het PPLG. Wat betreft de opgave in het kader van de waterkwaliteit concentreert die zich juist in de waterwingebieden die er in Salland zijn. Droogte en waterkwantiteit zijn aandachtspunten voor de toekomst. Daar zijn ondernemers zich van bewust.

2.3.4 Ontwikkelingspaden voor de landbouw in Salland

Men kan in grote lijnen uitgaan van een aantal keuzes voor het agrarisch bedrijf:

- Optimaliseren en verduurzamen van hoogproductieve, intensieve bedrijfsvoering (grondgebonden, extensief grondgeboden en niet grondgebonden)
- Omschakelen naar een meer extensieve en/of verbrede bedrijfsvoering
- Wellicht een combinatie van de eerste twee punten. Huidige intensieve bedrijven doen bijvoorbeeld aan energieproductie en hebben ook natuurrijk grasland. En sommige intensieve bedrijven hebben ook een vergaderzaal te huur. Het is maatwerk van de ondernemer en scheidslijnen in het één of ander zijn niet duidelijk maken.
- Afbouwen van het bedrijf

Deze keuzes zijn niet zomaar gemaakt. Het is een lang traject waar sociaal, emotioneel, bedrijfsmatig, fiscaal en financieel veel dingen voorbijkomen en veel vragen van de ondernemer en zijn gezin.

Bedrijfsoriëntatie; De ondernemer zal een traject ingaan. In veel gevallen gebeurt dit samen met zijn/haar opvolger of leden van de maatschap en zijn/haar gezin. Wil/ kan hij/zij doorgaan met de huidige bedrijfsvoering (op dezelfde, of een andere plek), wil hij/zij omvormen naar een andere bedrijfsvoering, of wil hij/zij afbouwen en stoppen.

Gebiedsoriëntatie; indien noodzakelijk of gewenst kan de persoonlijke keuze ook aangeven worden in het gebied om kansen te verkennen met andere ondernemers en organisaties. Dit om bijvoorbeeld een deelgebiedsproces te starten om ruimtelijk en vanuit bodem en water gezien de juiste functie op de juiste plek te krijgen. Tevens om te verkennen welke mogelijkheden er liggen voor de verschillende belangen.

Voor de gebiedsgerichte maatregelen stikstof emissiereductie wordt uitgegaan van een scenario voor melkveehouderijen (MVH) en intensieve veehouderijen (IVH). Voor beide groepen veehouderijen worden 4 gebiedsgerichte stikstofmaatregelen ingezet:

- **Stikstofmaatregel technologie en innovatie: deelname 80 MVH en 20 IVH** deze veehouders zullen kiezen voor technisch innovatieve oplossingen zoals een mestvergister al dan niet in combinatie met een stikstofstripper. Er wordt hierbij uitgegaan van een gemiddelde investering van €250.000 per installatie waarbij er 70% van de stalemissies gereduceerd worden op basis van de RAV lijst.
- **Stikstofmaatregel basismaatregelen stikstof: deelname 80 MVH en 20 IVH;** Er wordt verwacht dat deze veehouders kiezen voor eenvoudige direct emissiebeperkende maatregelen die simpel toe te passen zijn op het eigen bedrijf. Voorbeelden van gecombineerde maatregelen zijn: stalisolatie, stalventilatie, spoeling van de loopvloeren en daardoor een of een water bij de mest en een vergroting van de mestopslag. Hierbij wordt

uitgegaan van een lagere investering per bedrijf dan in de vorige variant (€100.000) waarbij er gemiddeld 35% van de emissies gereduceerd kan worden.

- **Stikstofmaatregel Natuur-inclusief:** verwachte deelname 40 MVH en 10 IVH; hebben interesse in regeneratieve maatregelen, zoals extensivering, overschakelen, gebruik van sobere koeienrassen, weinig tot geen gebruik van kunstmest en eiwitarme rantsoenen. Biologische landbouw is hiervan een mooi voorbeeld. Er wordt uitgegaan van een gemiddelde investering per bedrijf van maximaal €150.000, waarbij rekening gehouden wordt met een emissiereductie van 20-30% per bedrijf uit stalemissies. Voor een deel is dit via potstallen, vrijloopstallen of ook via de spoeling van loopvloeren.
- **Generieke maatregelen** Er wordt verwacht dat 30% van de agrariërs gaat kiezen voor de generieke maatregelen van het Rijk in de vorm van beëindigingsregelingen. Verwacht wordt dat rond de 75 MVH en 45 IV bedrijven gebruik willen maken van deze regeling.

Economisch perspectief voor de landbouw is belangrijk voor behoud van de agrarische sector richting toekomst. Met de transitie komen de huidige verdienmodellen van de agrarische sector onder druk te staan. Vragen komen naar boven of ondernemers wel af kunnen bouwen, of de andere ondernemers de mogelijkheid hebben om landbouwgronden te kunnen verwerven en dat de landschappelijke diversiteit in Salland onder druk komt te staan juist door verdere schaalvergroting en extensivering in de landbouw. Daarnaast lopen de voorlopers aan tegen huidige wet- en regelgeving die nog niet toekomstgericht is ingericht. Dat brengt vertraging en kosten met zich mee voor de ondernemer.

Een integrale aanpak op bedrijfsniveau voor meerdere doelen komt steeds vaker voor. Er zal gezocht worden naar alternatieven naast voedselproductie. Er wordt nu al gewerkt aan nieuwe verdienmodellen voor de sector om naast voedselproductie nieuwe producten (vezelteelt) en maatschappelijke (eco)diensten te realiseren. Voor deze laatste wordt gezocht naar een verdienmodel via doelgerichte beloningen.

2.3.5 Perspectief voor de Sallandse landgoederen

De impact van de klimaatopgaven voor de landgoederen – in de breedste zin de van het woord – is op dit moment nog niet goed te beantwoorden. Wel is duidelijk dat per landgoed de uitdagingen en de opgaven verschillen. Dit heeft te maken met de ligging (nabij Natura 2000-gebied of niet) en hoe een landgoed georganiseerd is. Qua organisatie verschillen de doelstellingen en mogelijkheden per type eigenaar (particulier, TBO of verzekeraar). Bij samenstelling gaat het onder andere om de areaalverdeling (verhouding landbouwgrond, bos, natuur en overig grondgebruik), type landbouwkundig gebruik, vergunning situatie van de pachters, type verpachting (regulier of geliberaliseerd) en de hoeveelheid en diversiteit aan economische dragers.

Voor de landgoederen is het van belang dat hun terreinen multifunctioneel kunnen blijven. De mix van landbouw en natuur vormt daar de basis. Maar ook toegankelijkheid voor recreatieve doeleinden zoals het mountainbikenetwerk dat de afgelopen jaren is ontstaan. Voor de landgoederen zijn mee-koppelkansen van belang op gebied van bos (herstel, revitaliseren en aanleg) en water. Ook voor de landgoederen is het van belang de bezittingen financieel op orde te houden. De huidige verhouding landbouw versus natuur/bos zorgt in veel landgoederen voor voldoende financiële balans. Beperking van het verdienvermogen van de landbouw door extensivering, zorgt voor onbalans waar ander verdienvermogen tegenover moet staan mogelijk ook door nieuwe prestatiebeloningen voor maatschappelijke diensten.

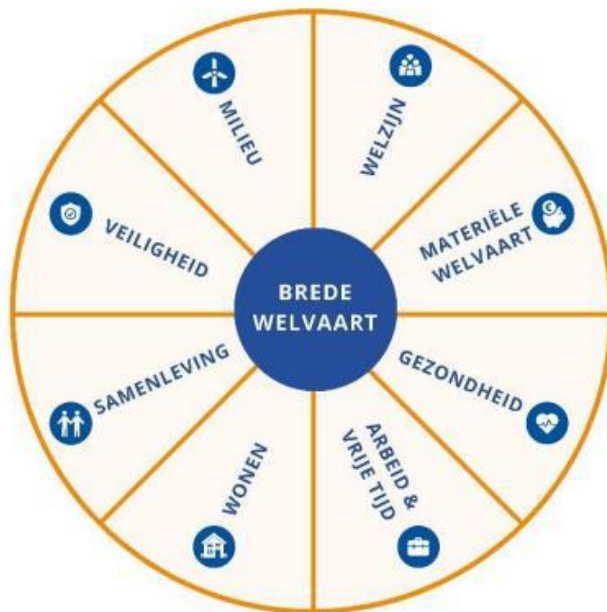
De landgoederen zijn proactief en gaan een plan maken hoe zij een bijdrage kunnen leveren aan de verschillende opgaven mét perspectief voor landgoederen. Dit is een belangrijke koppelkans ook in relatie tot de ontwikkeling van de landbouw op pachtbedrijven.

2.4 Het behoud en de versterking van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland

2.4.1 Achtergrondinformatie sociaaleconomische kwaliteit

Provincie Overijssel heeft gesteld dat zij de sociaaleconomische kwaliteit in Overijssel wil behouden en versterken als derde spoor in de PPLG. Er wordt ingezet op een vitaal platteland met hechte gemeenschappen. Bij sociaaleconomische kwaliteit wordt gekeken naar de 'brede welvaart' van een gebied. Dat is 'alles wat mensen van waarde vinden' (Planbureau voor de Leefomgeving).

Figuur 8: Onderwerpen 'brede welvaart' volgen Planbureau voor de Leefomgeving

Provincie Overijssel heeft als uitgangspunt dat maatregelen getroffen worden die binnen het brede welvaartsmodel vallen. Het doel is dat de brede welvaart minimaal op orde blijft en houden hier in het PPLG Overijssel rekening mee.

Samen met inwoners en gebiedspartijen worden per gebied drie stappen uitgewerkt:

1. Inzicht: Wat is de sociaaleconomische impact van het PPLG Overijssel?
2. Uitzicht: Hoe ziet het sociaaleconomisch perspectief er per gebied uit?
3. Uitvoering: Welke maatregelen voeren de gebieden uit om het sociaaleconomisch perspectief te realiseren?

2.4.2 Visie De Kracht van Salland

In Salland werken organisaties, ondernemers en bewoners al jarenlang nauw met elkaar samen op gebied van landbouw, landschap, water, natuur, leefbaarheid en economie. Dit is 'De Kracht van Salland'. In de loop der jaren is een uitgebreid en groot netwerk ontstaan. Doordat mensen elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan (onder andere in Salland Cafés) is er vertrouwen in elkaar. De sfeer in Salland is over het algemeen gemoedelijk, positief, oplossingsgericht en men is solidair met elkaar. Ook is er een sterke gemeenschapszin in Salland. Sallanders zijn initiatiefrijk, daadkrachtig en helpen elkaar als het nodig is. Dat zijn waarden om zuinig op te zijn. Een fundament om te koesteren en op voort te bouwen.

De afgelopen jaren heeft dit netwerk met succes verschillende programma's en projecten uitgevoerd. De resultaten zijn weergegeven in de [Resultatenfolder Kracht van Salland 2014-2020](#). Een evaluatie is de basis geweest om te werken aan een nieuwe toekomstvisie. In 2022 hebben zo'n 400 Sallanders samen een toekomstvisie voor Salland 2023 – 2030 opgesteld.

"Onze visie is dat Salland in 2030 een sociaal en economisch vitaal gebied is in een prachtig en toekomstbestendig landschap en een gezonde, natuurlijke leefomgeving".

Hierin richt de ontwikkeling zich op de volhoudbaarheid op de lange termijn, of het nu gaat om welzijn, landschap, wonen, landbouw, voorzieningen, water, zorg, biodiversiteit, energie of toerisme. Mensen voelen zich verbonden en ondernemen zelf initiatieven. Er wordt gewerkt op basis van vertrouwen en transparantie. Door met elkaar in gesprek te gaan worden gezamenlijke doelen bepaald en concrete activiteiten en/of projecten opgepakt. De inzet vanuit het netwerk De Kracht van Salland richt zich op het behouden en versterken van die verbinding, zowel binnen als buiten Salland. "We doen het voor Salland en in Salland doen we het samen".

Figuur 9

In deze [Toekomstvisie De Kracht van Salland](#) zijn op basis van interviews en bijeenkomsten de volgende leidende thema's bepaald:

Thema 1 Wij Sallanders

De visie die voortvloeit uit het thema Wij Sallanders gaat over eigentijds noaberschap, waarbij oorspronkelijke Sallanders en nieuwe Sallanders, van jong tot oud, het (nieuwe) noaberschap samen vormgeven. Het is zaak Sallanders bij elkaar te brengen: integreren doe je samen. Op basis van een open houding leer je elkaar kennen en kun je elkaars verschillende talenten beter benutten.

Thema 2 Samen voor landbouw, landschap en water

Uitgangspunt voor de visie over Samen voor landbouw, landschap en water is dat er in Salland kansen zijn voor de landbouw, het landschap en het waterbeheer. Er is brede waardering voor het Sallandse landschap. Daar moeten we zuinig op zijn. Daarnaast is het uitgangspunt dat boeren een eerlijke prijs krijgen voor hun producten en maatschappelijke diensten die zij leveren. Het credo is 'Veur mekare en met mekare' door in Salland niet af te wachten, maar de regie te pakken en gebiedsgericht aan de slag te gaan.

Thema 3 Voor voorzieningen en wonen biedt creativiteit de oplossing

Vanuit de visie voor het thema "Voorzieningen en wonen" biedt creativiteit de oplossing. Deze zijn door lokale coöperaties ingezet en er wordt gestreefd naar een mix van wonen. Een mix van leeftijden en woonvormen zorgt voor diversiteit en leefbaarheid. Daarnaast wordt ook ingezet op het introduceren van bejaardenhuizen nieuwe stijl.

Thema 4 Onderwijs en werk basis voor leven

De visie over Onderwijs en werk als basis voor leven gaat uit van een meer open houding voor ieders talenten en dat eigenheid kansen biedt. Verder moet het principe van Meester-Gezel nieuw

leven ingeblazen worden. Daarnaast is het belangrijk dat leren ook buiten het klaslokaal plaatsvindt, zogenaamde leer-ecosystemen kunnen daarbij helpen.

Thema 5 Gezondheid en welzijn

Meer preventief werken (active aging en positieve gezondheid) staat centraal in de visie op het thema Gezondheid en welzijn. Positieve gezondheid is meer dan het voorkomen van ziekte. Aandacht voor mentaal welzijn, zingeving, meedoen, leefstijl, voeding en bewegen draagt bij aan een gezond en gelukkig leven. Verder is het streven om eenzaamheid te bestrijden en een gezonde recreatieve leefomgeving te behouden/ creëren. Een gezonde, groene leefomgeving heeft een positieve werking op de mentale en lichamelijke gezondheid.

Thema 6 Duurzame toekomst in Salland

Bij de visie over Duurzame toekomst in Salland staat de eigen verantwoordelijkheid centraal. Een betere wereld begint immers bij jezelf, maar de kracht zit in de dingen die je sámen doet. Samen kom je verder. Samen doen geeft energie. En is het zaak kansen voor een duurzame toekomst van Salland te benutten, waarbij $1 + 1 = 3$.

Thema 7 Rust en reuring in Salland

Bij de visie over het thema Rust en reuring in Salland gaat het om een goed evenwicht te vinden bij het versterken van de verblijfsrecreatie. Streef naar balans door plannen van onderaf. Van onderaf werken, samen optrekken en plannen maken geeft de meeste energie. Benut kansen per gemeente. Het Overijssels Kanaal en de IJssel bieden kansen voor recreatie, water, natuur en... Salland mag dit koesteren en de kansen beter benutten.

Van visie naar uitvoering

De Kracht van Salland is een netwerkorganisatie, waarin bewoners, ondernemers en organisaties en overheden samenwerken. Deze visie is geen bestuurlijk vastgesteld stuk. Vanuit de gezamenlijke integrale visie worden verschillende programma's en projecten uitgevoerd. Het leggen van verbindingen en het makelen en schakelen binnen én buiten het netwerk was de afgelopen jaren succesvol, onder andere door organisatie van de Salland Cafés. Dit wordt voortgezet.

Reden om ook juist vanuit het gebiedsprogramma PPLG Salland al contact te zoeken met het netwerk De Kracht van Salland.

2.4.3 Impactmeting en impact in Salland

Om inzicht te krijgen in de sociaaleconomische impact ontwikkelt Wageningen Universiteit (WUR) een objectieve impactmeting. Afhankelijk van de uitkomsten van de impactanalyse worden in het gebied afspraken gemaakt met overheden, stakeholders en betrokkenen over de te nemen maatregelen.

Deze sociaaleconomische impactanalyse zal het vertrekpunt zijn voor de gesprekken met inwoners van het gebied om gezamenlijk te komen tot de uitvoering van sociaaleconomische versterkingsplannen.

Er wordt gewerkt op drie niveaus waarop het PPLG sociaaleconomische impact heeft. Per niveau wordt gekeken naar het economisch perspectief en het sociaalmaatschappelijk perspectief.

- Niveau 1: dit schaalniveau betreft het individu: De agrarisch ondernemer en zijn gezin.
- Niveau 2: het directe economische en sociaalmaatschappelijke systeem dat een relatie heeft met de agrariër: De impact voor de keten rondom het erf van de agrariër. Dit gaat over het economisch perspectief van bijvoorbeeld erf betreders. Sociaalmaatschappelijk bestaat het systeem rondom de agrariër uit zijn leefgemeenschap: sociale verbanden in het dorp en het gebied.
- Niveau 3: Regio Salland: Door de maatregelen van het PPLG en transitie in de landbouw kan de sociale en economische situatie in Salland onder druk komen te staan. Er moet geïnvesteerd worden in brede welvaart van Salland. Dit gaat bijvoorbeeld over het stimuleren van nieuwe ketens, nieuwe verdienmodellen, investeren in welzijn, gezondheid, materiele welvaart en samenleving.

Maatregelen voor natuur, stikstof, water en klimaat dragen bij aan een beter milieu en een betere gezondheid. Op andere indicatoren kunnen de maatregelen echter een negatief effect hebben. Zo

kunnen er minder arbeidsplekken beschikbaar komen in en rondom een agrarische onderneming, kan de materiële welvaart van regio's onder druk komen als er geen alternatieve werkgevers zijn, en kan de sociale cohesie binnen de samenleving minder sterk worden.

Tijdens bijeenkomsten (Dorpsschool Salland) hebben Sallanders de verwachte impact van de maatregelen van het PPLG in kaart gebracht. Dit wordt ingedeeld in effecten op de drie niveaus. Tevens zijn er ook tips gegeven voor maatregelen.

Niveau 1: Effecten voor de agrarische bedrijven

- De maatregelen van het PPLG gaan direct impact hebben op agrarische bedrijven. Ondernemers hebben zorgen over het voortbestaan van hun agrarisch bedrijf. De maatregelen vormen vooral bedreigingen, maar het kan ook kansen bieden. Op dit moment overheerst vooral de onzekerheid, waardoor keuzes worden uitgesteld. Er is behoefte aan duidelijkheid en een perspectief voor de toekomst.
- Onzekerheid over de toekomst heeft impact op de mentale gezondheid van agrariërs. Onzekerheid zorgt er ook voor dat er geen vernieuwing plaatsvindt. Alle keuzes worden uitgesteld.
- Verschillende meningen en polarisatie zorgen voor onrust in het gebied. Er hingen hier veel vlaggen.

Niveau 2: Effecten voor directe omgeving van agrarische bedrijven

- De maatregelen hebben gevolgen voor het economisch systeem rondom de agrarische ondernemer. Het perspectief voor de bedrijven die aan de landbouw gelieerd zijn, is afhankelijk van de ontwikkeling die de landbouw zal doormaken. Als veel boeren gaan stoppen, zal de werkgelegenheid in de brede agrarische sector krimpen.
- Er is onduidelijkheid over de grond. Wie beheert de grond die vrijkomt? Wie wordt eigenaar van de grond? Komen er boeren uit andere regio's naar Salland of ontwikkelaars die grond opkopen? Wat betekent dat voor de grondprijs en de Sallandse boeren die misschien grond erbij willen kopen?
- Lege erven kunnen leiden tot meer criminaliteit. Lege erven kunnen ook kansen bieden voor woningbouw en nieuwe verdienmodellen op het platteland.
- Goede samenhang tussen landbouw en landschap biedt perspectief op de langere termijn. Natuur- en landschapsbeheer kan een nieuw verdienmodel voor agrarische ondernemers vormen. Een eerlijke prijs is een belangrijke voorwaarde voor de slagingskans van deze nieuwe verdienmodellen. Daar is lange termijn financiering voor nodig, op basis van een lange termijnvisie. Ieder moet hierin verantwoordelijkheid nemen. Dat betekent ook, als het mogelijk is, bereid zijn om een eerlijke prijs te betalen.
- Inzet van erfcoaches is belangrijk. Zorg dat ook op lange termijn erfcoaches ingezet kunnen worden bij begeleiding van agrarische ondernemers en hun directe, lokale omgeving.

Niveau 3: Effecten voor regio Salland

- Als boeren stoppen en de grond verkopen, komt er misschien meer ruimte voor natuur, landschap, beweging, recreatie en nieuwe woonvormen. Dit biedt kansen op een vitale, gezonde leefomgeving (blue zone).
- Bij extensiever denk ik aan mooie mogelijkheden voor biodiversiteit (variatie in landschap) en water, en als de boer ook financieel voldoende ruimte heeft heb je win – win.
- De identiteit van de dorpen kan veranderen. Sommige dorpen kunnen veranderen van agrarische dorpen naar buitenwijken van steden. Andere dorpen kunnen gaan krimpen, waardoor voorzieningen zullen verdwijnen. Hier vindt verschraving plaats van voorzieningen, leefbaarheid en werkgelegenheid op het platteland.

Tips: Welke maatregelen zouden er genomen moeten worden.

- Het is belangrijk om te investeren in dorpen, zodat de sociale cohesie blijft bestaan. Investeer in het verenigingsleven en sociale ontmoetingsplekken, zodat de leefbaarheid in stand blijft.
- Versterk de culturele kwaliteiten. Denk aan verhaallijnen, het verhaal van Salland, het materiële en immateriële erfgoed, zoals oogstfeesten, carbid schieten. Maak feesten en festivals duurzaam. Dat houdt de dorpen en gemeenschappen aantrekkelijk.
- Maak gebruik van de lokale netwerken en omarm nieuwe bewoners op het platteland. Zij brengen nieuwe ideeën en nieuwe dynamiek. Luister naar de lokale bewoners en heb aandacht voor de nieuwe Sallanders.

- Salland ligt centraal in Nederland. Dat biedt economisch perspectief. Een nieuwe tijd vraagt ook innovatie. De innovatie kan weer ruimte geven voor nieuwe lokale werkgelegenheid.
- Biedt ruimte en zorg dat je wendbaar en weerbaar bent en blijft. Keuzevrijheid voor bewoners en ondernemers is belangrijk. Zorg dat er ruimte is voor maatwerk. Durf als overheid los te laten. Het gebied is goed in staat om goede initiatieven te laten ontplooiën.
- Versterk elkaar door samen te werken, niet alleen plaatselijk maar ook verder regionaal en soms provinciaal. Benut De kracht van Salland! Laat het initiatief in het gebied. Blijf gesprekken voeren met elkaar.
- Zorg voor subsidiemogelijkheden. Maak deze kenbaar en gemakkelijk toegankelijk.
- Een betrouwbare overheid is belangrijk, waarmee op lange termijn afspraken gemaakt kunnen worden. Minder regelgeving zodat nieuwe ideeën gemakkelijker van de grond kunnen komen. Biedt ruimte om te leren, geef vertrouwen, luister naar elkaar en faciliteer goede initiatieven.

2.4.4 Salland mee-koppelkansen

Salland kent al langer een samenwerking vanuit het netwerk de Kracht van Salland. Met dit gebiedsplan wordt er voortgebouwd op die samenwerking. In de realisatiestrategie en aanpak wordt hier concreet op ingegaan. De aanpak in die drie sporen zijn in Salland onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

3. Realisatiestrategie: hoe deze vorm te geven (proces)

3.1 Realisatie visie en strategie

In Salland wordt niet bij nul begonnen, de transitie is al langere tijd gaande. Er is een intensieve verbinding tussen verschillende partijen uit verschillende sectoren en het sociaaleconomisch netwerk, waaronder het Leaderprogramma. Dit blijkt ook uit de verschillende Leaderprojecten waar innovaties tussen verschillende sectoren (landbouw en toerisme bijvoorbeeld en landbouw en lokale voedselverwerking gecombineerd met landschapsversterking) al plaats vinden. Maar ook uit het eigen gebiedsfonds voor "Groen Blauwe Diensten" dat in 2008 is opgericht wordt nu doorontwikkeld voor een breder fonds en loket voor Salland: "Salland Loont". Dit met als doel om de transactie tussen samenleving en agrariërs en grondeigenaren voor het leveren van maatschappelijke diensten te organiseren.

Dat is de reden dat de Sallandse Gebiedspartners dan ook integraal aan de slag willen om slim combinaties te maken van de te behalen doelen die voorliggen in het kader van het Provinciaal Programma Landelijke gebied: Klimaatdoelen, perspectief voor de landbouw en sociaaleconomisch perspectief gecombineerd met het uitvoeren van activiteiten om de eigen visie te realiseren. De volgende strategische uitgangspunten worden gehanteerd:

- De governance voor het PPLG moet helder zijn. Hiervoor zal de komende tijd een traject opgestart worden in Salland. Het partnership wordt verder uitgewerkt en rollen en taken van de verschillende gebiedspartners duidelijk besproken en omschreven.
- Salland gaat via een integraal plan "Gebiedsambitie Salland" bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Dat zijn de stikstofemissie reductie, klimaatopgaven, opgaven natuur en water, sociale kwaliteit, leefbaarheid en economie. Onderwerpen die voor ons allen op de langere termijn van wezenlijk belang zijn. Het perspectief voor de langere termijn voor het platteland van Salland staat voorop. Maar de directe korte termijn mogelijkheden voor aanpak zijn noodzakelijk om resultaten te zien en de energie en motivatie te behouden bij de initiatiefnemers van projecten en/of aanpakken/activiteiten.
- Sallandse partners zijn solidair naar elkaar, pakken zaken gezamenlijk op, en werken zoveel mogelijk integraal. Uitgangspunt in deze aanpak is dat men beschikbare middelen voor de transitie van het platteland efficiënt en effectief wil inzetten. Dit in nauwe samenwerking met provincie Overijssel als regisseur en het Rijk als opdrachtgever zodat de gestelde doelen gehaald kunnen worden.
- Salland heeft goede ervaring in het werken in deelgebieden. Ervaringen hebben geleerd dat wanneer er ergens in een gebied beweging is, dit kansen creëert om meerdere doelen te halen. De basis voor deze gebiedsgerichte aanpak is gelegd vanuit de ervaringen van bestaande samenwerking in Salland Deal, uitgevoerde gebiedsprocessen en ervaringen vanuit Kavelruilprojecten, het rapport van het College van Rijksadviseurs [Landschapsinclusieve landbouw pilot Salland](#), en de pilot [LandvanWaarde – Natuur in bedrijf](#)

- Salland is vooruitstrevend, kijkt vooruit en vooral ook naar kansen. Ook ondernemers houden zich hiermee bezig. Zo zijn er al initiatieven voor de productie van groen gas en willen ondernemers aan de slag met gebiedsgericht werken in deelgebieden. Verder zijn er ondernemers die aangeven te willen stoppen en feitelijk wachten op de stoppersregeling van het Rijk.

3.2 Realisatie aanpak Deelgebied processen

In Salland wordt uitgegaan dat er in 20-25 deelgebieden (500-4000 hectare) gewerkt gaat worden aan een integrale aanpak voor het gebied. Niet elk gebiedsproces zal op dezelfde manier verlopen. Qua proces zal er veel gelijk op gaan: individuele verkenning van ondernemers over de keuze voor hun toekomst, een verkenning met het gebied, ondernemers en betrokken organisaties zoals waterschap en natuurorganisaties, het maken van een gebiedsplan, en de uitvoering. Maar niet elk proces zal even makkelijk zijn. Dit heeft zowel met de stapeling van opgaven te maken (die het maken van een goed plan complex maakt), en het draagvlak in een gebied, waarbij historie en recente positieve of negatieve ervaringen heel bepalend zijn. Dit zorgt ervoor dat voor sommige processen meer middelen nodig zijn dan anderen. Bij het opzetten van gebiedsprocessen wordt aangesloten bij de 3 sporen uit het hoofddocument PPLG:

1. Naar een grondgebonden veehouderij (provinciegericht geleidelijk realiseren van een grondgebonden veehouderij)
2. Gebiedsgerichte opgaven (gebiedsgericht reageren op de opgaven vanuit KRW, stikstof en Natura 2000). Indien hiervoor gekozen wordt in Salland aan de hand van het op te zetten scenario onderzoek.
3. Bedrijfsgerichte en ketengerichte maatregelen (bedrijfsgericht uitvoeren van maatregelen t.b.v. toekomstgerichte landbouw binnen de randvoorwaarden voor milieu en met goede verdienmodellen)

Deelgebiedsprocessen zijn initiatieven in een gebied van 500 tot 4.000 hectare waar met meerdere grondeigenaren en partners een proces wordt doorlopen om te komen tot een deelgebiedsplan dat bijdraagt aan de PPLG-doelen en dat vervolgens kan worden gerealiseerd. Deze processen kennen 6 fasen (initiatief, verkenning, uitwerking gebiedsplan, realisatie en oplevering). Aan de start van elk gebiedsproces zal aan de ondernemers en overige betrokkenen worden gevraagd welke opgaven zij voor hun eigen bedrijf en het gebied zien, wat de kansen en knelpunten zijn en hoe volgens hen de toekomst van het gebied en de daar aanwezig bedrijven er uit ziet. Vervolgens wordt bekeken welke overige opgaven, naast de PPLG doelen, meegenomen kunnen worden, wanneer besloten wordt tot een gezamenlijk gebiedsproces. De inzet per gebiedsproces kan verschillen. De inzet is vrijwillig maar niet vrijblijvend.

3.3 Realisatie aanpak: Salland Loont

Via verschillende instrumenten maar ook particulier initiatief worden natuurdoelen in Salland gerealiseerd. De Terrein Beherende Organisaties (TBO's) en de Sallandse landgoederen bezitten veel natuurgebieden. Zij zorgen voor aanleg, herstel en beheer van deze natuur. Er zijn veel particuliere initiatieven van inwoners en bedrijven om de biodiversiteit te bevorderen. Bijvoorbeeld het 87 hectare weidevogelgebied van Lierderbroek BV. Een samenwerking van 11 ondernemers. Maar ook het initiatief van "Heel Broekland Bloeit" waar boeren en burgers samenwerkten voor de versterking van de biodiversiteit in hun eigen omgeving.

Media Donderdag 27 januari 2022

Lierderbroek nog weidevogelvriendelijker na aankoop 28 hectare polder – De Stentor

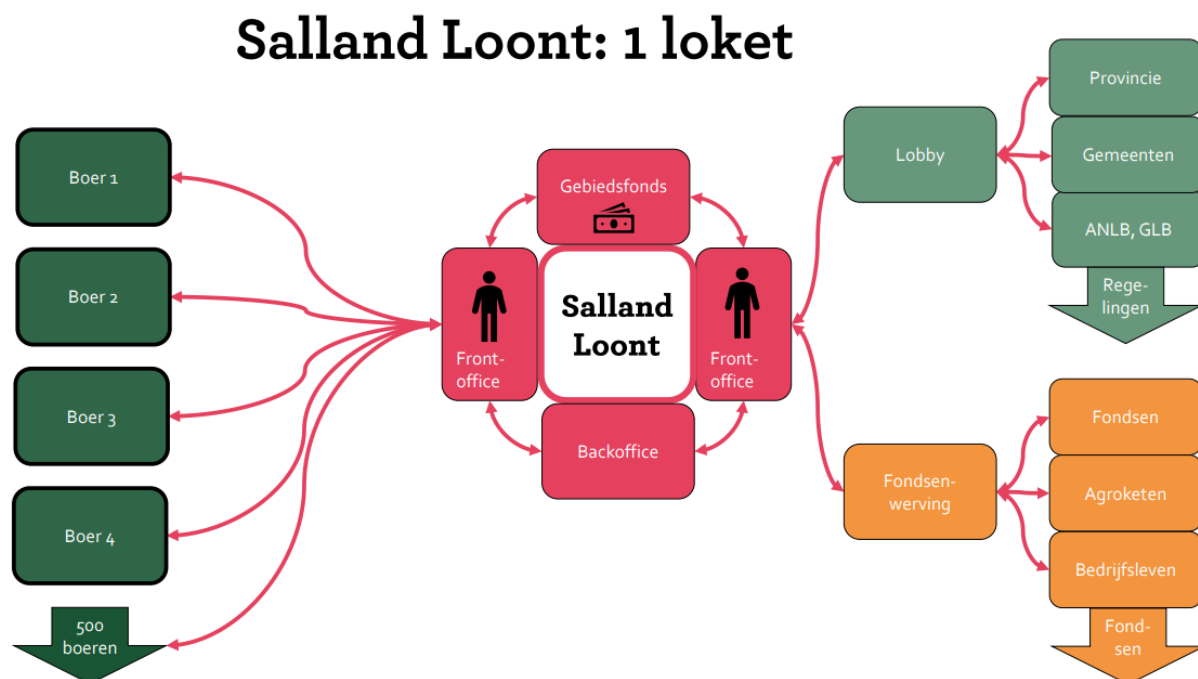
In Lierderbroek hebben elf lokale boerenbedrijven de handen ineengeslagen om de weidevogels in de polder te beschermen. De boeren, verenigd in Lierderbroek BV, kochten samen 28 hectare land van Staatsbosbeheer.

Ambitie van Salland is om naast het herstel van de robuuste natuur, agrarische ondernemers die dat wensen, te faciliteren in het extensiveren van hun bedrijfsvoering. Het aantal burgers op het platteland neemt steeds verder toe. Salland wil ook hen faciliteren in het vergroenen van de leefomgeving.

Er zijn veel organisaties in Salland die zich bezighouden met alles wat betreft landbouw, water, natuur en landschap. Deze organisaties werken al jaren samen via het netwerk "Salland Deal". Omdat de verschillende landelijke, provinciale en lokale overheden en organisaties allerlei initiatieven ondersteunen en financieren is er een wirwar aan loketten ontstaan. Voor agrariërs, grondeigenaren en initiatieven (waaronder de [De eco-regeling 2023 \(rvo.nl\)](#), [ANLb van het Collectief Midden Overijssel](#) de [De Groen Blauwe Diensten regeling van Stichting Kostbaar Salland](#), [Natuur voor Elkaar](#) regelingen, [Deltaplan Agrarisch Waterbeheer \(DAW\)](#) | [Waterschap Drents Overijsselse Delta \(wdodelta.nl\)](#) en allerlei stichtingen en fondsen die zich inzetten voor het landschap zoals Trees for all etc.) Daarom hebben de partners vanuit Salland Deal hun krachten gebundeld in "Salland Loont". Een unieke samenwerking tussen verschillende partijen om menskracht en middelen efficiënter en effectiever in te zetten.

Salland Loont organiseert de transactie tussen boeren en grondeigenaren en de samenleving voor het uitvoeren en belonen van maatschappelijke diensten in Salland. De beloning zal meer zijn dan een onkostenvergoeding en zal gebaseerd op een prestatiebeloning waarbij private en publieke middelen gestapeld worden. Salland Loont is in ontwikkeling en zal in directe afstemming met de ontwikkeling van de PPLG aanpak het lokale loket (voorkant in het gebied Salland) worden voor maatschappelijke diensten. Waarbij de achterkant prima op provinciaal niveau geregeld kan worden. Salland Loont heeft de ambitie van Salland waarmaken en laten zien dat 10% groenblauwe dooradering mogelijk is door slim private en publieke middelen te combineren. Hoe dat gedaan wordt staat in hoofdstuk 4 beschreven.

Figuur 11: Schematische weergave van Salland Loont Loket

3.4 Rol/verantwoordelijkheid, uitvoering PPLG-gebiedsplan Salland

Door-ontwikkelen van organisatie (organisatiestructuur, verantwoordelijkheden en afbakening, opleiden personeel voor de grote fase 2024-2035) in samenwerking met alle gebiedspartners. Op dit moment wordt er gewerkt vanuit de structuur van het PPLG. Daarnaast heeft de landbouw in Salland een eigen structuur ontwikkeld. Er bestaat al de samenwerkingsstructuur Salland Deal. In de komende tijd zal gekeken worden naar de meest praktische en werkbare structuur voor het ontwikkelen en uitvoeren van het programma. Gebruik makende van de kwaliteiten en netwerken van de bestaande organisaties. Belangrijke onderdelen hierin zijn:

- Bestuurlijk overleg Salland (bestuurlijk overleg keuze maken wie bestuurlijk aanhaakt bij de huidige bestuurlijk overleg PPLG).
- Positionering en rolverdeling van het PPLG-team en gebiedsteam Salland
- Uitvoerders/organisatie Kerngroep Salland (Vertegenwoordigers Salland Deal plus en Kerngroep KVS combinatie maken plus vertegenwoordigers Salland Loont en andere partijen in de ambtelijke tafel PPLG Salland) (daaronder vertegenwoordigers van boerenraad en burgerraad die ook deel uitmaken van Salland Loont)
- Organiseren Werkgroep "veldwerkers" voor de aanpak in deelgebieden (kavelruil coördinatoren, erfcoaches etc. meer uitvoerders)
- Werkgroep communicatie vanuit verschillende organisatie om zaken af te stemmen en communicatieprojectleider.
- Salland loont organisatie voor dienstenloket.

Duidelijke afbakening wie welke rol heeft is noodzakelijk. Waarin het ook belangrijk is om de rollen van provincie en gemeenten duidelijk te krijgen. Dit vooral ook i.v.m. het grote aantal stoppers, vergunningsvragen voor innovatieve concepten etc.

3.6 Agenderende randvoorwaarden (vanuit het gebied)

Om in Salland tot een goede aanpak voor de uitvoering van het PPLG te komen, is een aantal zaken gesignaleerd waar duidelijkheid over moet komen. Dat kan wellicht in de nadere uitwerking van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) of door middel van duidelijkheid die nog door het Rijk moet worden gegeven. Hoe hier duidelijkheid op kan komen is niet direct helder, dat het van belang is voor het vervolg wel. Het gaat om de volgende zaken:

Agrarische Sector

- In Salland wenst men geen zonering toe te passen. Op de bestuurlijke gebiedstafel is afgesproken scenario's uit te werken wat het betekent als de zonering wordt losgelaten.
- PAS-melders leven in grote onzekerheid en het Rijk moet ervoor zorgen dat ze gelegaliseerd worden.
- Aanpak op basis van verleiden waarderen en belonen i.p.v. opgelegde maatregelen.
- Principes van het Sallandse landbouwperspectief toepassen: ondernemerschap, behoud van de diversiteit van de Sallandse landbouw, noaberschap.
- De nulmeting en inventarisatie per bedrijf wat de status is van de huidige vergunning, gebruik van die vergunning en legale status van de vergunning. Hiermee kan de exacte stikstofopgave (in ieder geval voor Salland en zo mogelijk ook per bedrijf) en de referentiedatum ten opzichte waarvan gereduceerd moet worden bepaald worden;
- Duidelijkheid over goedgekeurde technieken en vastgestelde reductie per maatregel die mag meetellen;
- Voldoende ruimte voor ontwikkelen en testen van innovatieve technieken om stikstof te reduceren (incl. versnelde goedkeuring)
- Ruimte voor meten van emissie bij kansrijke technieken vooruitlopend op goedkeuring maatregel en emissienormen;
- Een centraal borgings-/registratiesysteem om de stikstofreductie en het bereiken van andere doelen vast te leggen;
- Duidelijkheid over de brede maatschappelijke opgaven en het ruimtelijk beslag (zodat een ondernemer een lange termijn keuze kan maken);
- Aanpak op basis van eigen ondernemerschap, waarbij ondernemers dus zoveel mogelijk zelf nog mogelijkheden hebben om te kiezen op welke manier zij tot het bereiken van de doelen kunnen komen;
- Mogelijkheid voor ondernemers om bedrijfsbegeleiding te krijgen bij het maken van toekomstplannen.
- Procesmiddelen voor ketenaanpak.

Voortzetten en versterken samenwerking in Salland en hiermee samenhangend:

- Ontwikkeling en versterking van de samenwerkingsorganisatie PPLG en De Kracht van Salland qua organisatie, communicatie, belangenbehartiging agrarische sector Salland, zorgen voor boer burger-verbinding en organiseren gezamenlijk beleid gemeenten en vergunningsverlening op orde qua capaciteit. Dit zal de komende tijd verder uitgewerkt worden.

Versterken sociaaleconomisch perspectief door optimaal gebruik te maken van de bestaande (Leader)structuur in Salland

- Uitvoer van het Leaderprogramma 2023-2027.
- Extra middelen voor Leader voor de periode 2024-2029 om projecten te kunnen ondersteunen en financieren.
- Extra middelen voor kleine projecten (Kracht van Salland check) en inzet initiatievencoach 2023-2035.
- Extra middelen voor de Leadergroep voor middelgrote projecten voor periode 2023-2035.

Deelgebiedsprocessen

- Voldoende aandacht voor de sociaaleconomische gevolgen van de opgaven en gebiedsprocessen voor individuele agrariërs (ondersteuning via erfcoaches, vertrouwenspersoon agrariërs etc.) en gebieden (procesbegeleiders, vertrouwenspersonen kavelruil etc.) in alle fase van planvorming en uitvoering.

- Inzicht in vergunningen op gebiedsprocesniveau (het is nu lastig om dit vanuit overheden goed in beeld te krijgen).
- Het door-ontwikkelen en ontwikkelen van de volgende instrumenten:
 - Grondbank Salland en/of grondcollectieven in Salland (verschillende organisatievormen mogelijk in de deelgebieden)
 - Vrijwillige Kavelruil Salland
 - Erfcoaches en contactpersonen agrarische ondernemers.
 - Versterken inzet gemeenten voor afhandeling van aanvragen.
 - Verbinding boer burger versterken
 - Monitoring, evaluatie en communicatie over deelgebiedsprocessen lokaal en provinciaal organiseren.

4. Aanpak

4.1 Inleiding

Dit document is een eerste aanzet om te komen tot een gezamenlijke gebiedsaanpak. Duidelijk is dat de transitie al begonnen is. Er zijn in Salland al initiatieven die lopen zoals de GLB-pilot en de ontwikkeling van Salland Loont. Daarnaast wil Salland aan de slag met de kansen die zich nu voordoen en de ondernemers die nu stoppen om integrale afwegingen in deelgebieden te kunnen maken. Maar niet onbelangrijk is te noemen dat Salland gaat voortbouwen op de brede samenwerking die er is vanuit het netwerk De Kracht van Salland. In de onderstaande paragrafen staan de onderwerpen die op korte termijn (2023-2024) opgepakt gaan worden.

4.1.1 Organisatieontwikkeling, partnerschap, governance en instrumentarium 2023

Zoals beschreven is het belangrijk de komende tijd te werken aan de organisatiestructuur en duidelijkheid te krijgen in verantwoording, rollen en taken van de verschillende gebiedspartners. Juist ook om helderheid te krijgen in de verantwoordelijkheid voor de uitvoer van dit plan. Salland Deal gaat voorstellen aan de gebiedstafel dit na de zomer op te pakken met externe ondersteuning zodat duidelijke afspraken zijn gemaakt over rollen en verantwoordelijkheden. Over vrijwilligheid maar niet vrijblijvend en hoe daarmee om te gaan. Over afstemming over opgaven vanuit de verschillende partners. Hoe die aan te pakken in de deelgebieden en te koppelen aan bestaand Sallands instrumentarium, instrumentarium dat door provincie Overijssel ontwikkeld wordt en het Rijk.

4.1.2 Communicatie en informatievoorziening

Communicatie en informatievoorziening is een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling en uitvoer van de agenda. Herstel van vertrouwen in de overheid is een belangrijk basis om dit programma succesvol te kunnen uitvoeren. De afgelopen periode is met kunst- en vliegwerk geprobeerd de communicatie in Salland op peil te houden in ieder geval voor de agrarische sector. Maar men kan wel stellen dat de samenleving van Salland niet op de hoogte is van wat er allemaal speelt. Dit kan en moet beter. Op dit moment ontbreekt het volledig aan capaciteit hiervoor bij de verschillende partner organisaties om dat goed en gezamenlijk op te zetten. Daarom is er een communicatieplan voor dit Gebiedsperspectief Salland opgesteld:

In 2023 worden gewerkt aan de volgende twee sporen

- Het uitvoeren van het communicatieplan 2023
- Het opstellen van een communicatieplan voor 2024-2035 direct ook in relatie tot de te ontwikkelen organisatiestructuur.

In deze paragraaf worden de activiteiten die bij de sporen horen puntsgewijs uitgewerkt. Voor het gehele communicatieplan verwijzen wij naar de bijlage Communicatieplan Salland. Dit is een concept en zal ook verder uitgewerkt worden.

Voor 2023 zijn o.a. de volgende activiteiten voorzien als communicatieplan voor 2023:

- Inrichten website Kracht van Salland met een PPLG Salland tegel en Salland loont tegel.
- 4x Artikelen in nieuwsbrief Kracht van Salland van PPLG-partners.
- Minimaal 1 keer een Sallandcafé over onderwerpen aangaande de PPLG georganiseerd met gebiedspartners.

Doelgroep agrarische ondernemers

- Landbouwcollectief, gebiedsteam en gemeenten. Opzetten en verspreiden papieren nieuwsbrief voor agrarische ondernemers (x per jaar).
- Salland Loont heeft loket in orde en communiceert hierover in haar eigen plan maar informeert via andere kanalen ook.
- Gemeenten en anderen communiceren op eigen website en in agrarische nieuwsbrief met kennis en informatie voor bestuurders, werknemers en boeren en delen linken van partners.
- Landbouwcollectief leidt gesprekken met de landbouwrapad en groepen ondernemers ook in afstemming met partners.

Doelgroep gemeenten

- 4 keer per jaar raadsinformatienotitie over PPLG
- 1 keer per jaar college en raadsavond over opzet en aanpak PPLG met partners en provincie.
- 1 keer per jaar bijeenkomst voor collega's over PPLG per gemeente

In 2023 zal een communicatieplan voor Salland voor het PPLG 2024-2023 opgesteld worden dit plan wordt samenhangend met de te ontwikkelen organisatiestructuur opgezet.

4.1.3 Uitvoeren Communicatie 2023 en ontwikkelingen communicatieplan 2024 en verder

Communicatie en informatievoorziening is een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling en uitvoer van dit gebiedsprogramma. Herstel van vertrouwen in de overheid is een belangrijk basis om dit programma succesvol te kunnen uitvoeren. De afgelopen periode is met kunst- en vliegwerk geprobeerd de communicatie in Salland op peil te houden in ieder geval voor de agrarische sector. Maar men kan wel stellen dat de samenleving van Salland niet op de hoogte is van wat er allemaal speelt. Dit kan en moet beter. Op dit moment ontbreekt het volledig aan capaciteit hiervoor bij de verschillende partner organisaties om dat goed en gezamenlijk op te zetten. Daarom is er een concept communicatieplan voor dit Gebiedsperspectief Salland opgesteld:

In 2023 worden gewerkt aan de volgende twee sporen

- Het uitvoeren van het communicatieplan 2023
- Het opstellen van een communicatieplan voor 2024-2035 direct ook in relatie tot de te ontwikkelen organisatiestructuur.

In deze paragraaf worden de activiteiten die bij de sporen horen puntsgewijs uitgewerkt. Voor het gehele communicatieplan verwijzen wij naar de bijlage Communicatieplan Salland. Dit is een concept en zal ook verder uitgewerkt worden.

Voor 2023 zijn o.a. de volgende activiteiten voorzien als communicatieplan voor 2023:

- Inrichten website Kracht van Salland met een PPLG Salland tegel en Salland loont tegel.
- 4x Artikelen in nieuwsbrief Kracht van Salland van PPLG-partners.
- Minimaal 1 keer een Sallandcafé over onderwerpen aangaande de PPLG georganiseerd met gebiedspartners.

Doelgroep agrarische ondernemers

- Landbouwcollectief, gebiedsteam en gemeenten. Opzetten en verspreiden papieren nieuwsbrief voor agrarische ondernemers (x per jaar).
- Salland Loont heeft loket in orde en communiceert hierover in haar eigen plan maar informeert via andere kanalen ook.
- Gemeenten en anderen communiceren op eigen website en in agrarische nieuwsbrief met kennis en informatie voor bestuurders, werknemers en boeren en delen linken van partners.
- Landbouwcollectief leidt gesprekken met de landbouwrapad en groepen ondernemers ook in afstemming met partners.

Doelgroep gemeenten

- 4 keer per jaar raadsinformatienotitie over PPLG
- 1 keer per jaar college en raadsavond over opzet en aanpak PPLG met partners en provincie.
- 1 keer per jaar bijeenkomst voor collega's over PPLG per gemeente

In 2023 zal een communicatieplan voor Salland voor het PPLG 2024-2023 opgesteld worden dit plan wordt samenhangend met de te ontwikkelen organisatiestructuur opgezet.

4.1.4 Versterken van het sociaaleconomisch perspectief

Om de brede welvaart in Salland op peil te houden en te versterken is een investeringsbudget nodig. Initiatieven vanuit de samenleving die bijdragen aan de sociale, economische en duurzame ontwikkeling in Salland kunnen ondersteund worden met een eenmalige bijdrage.

Uitgangspunten zijn:

- De initiatieven komen vanuit de samenleving (bottom up) en hebben breed draagvlak
- De initiatieven dragen bij aan de versterking van de brede welvaart in Salland (sociale, economische en duurzame ontwikkeling van Salland)

Mogelijke initiatieven die ondersteund kunnen worden zijn:

- Investeren in nieuwe verdienmodellen zoals het opzetten van een keten voor teelt van vezelgewassen ten behoeve van bio-based woningbouw.
- Aanleg van boerenlandpaden in combinatie met aanplant van heggen en houtwallen
- Investeren in voorzieningen om leefbaarheid van dorpen op peil te houden
- Nieuwe sociale en economische activiteiten op agrarische bedrijven
- Korte voedselketens en voedselcoöperaties
- Dorp & buitengebied ontwikkelingsplannen
- Nieuwe activiteiten op gebied van toerisme en recreatie
- De initiatieven zijn na eenmalige bijdrage financieel en organisatorisch duurzaam

De doelen van het investeringsbudget sluiten aan bij de doelen van het PPLG, de thema's van de Toekomstvisie Salland 2023-2030 en de Lokale ontwikkelingsstrategie van Leader Salland.

4.1.5 Deelgebiedprocessen PPLG 2023-2024

Een aantal gebiedsprocessen kent inmiddels een dusdanige start, dat er al een verkenning plaatsvindt of kan plaatsvinden en er mogelijk zelfs al een uitwerkingsplan ligt of uitvoering van maatregelen kan plaatsvinden in 2023/2024. Procesgeld wat beschikbaar gesteld is vanuit provincie Overijssel wordt daarom in deze gebiedsprocessen ingezet. De volgende gebiedsprocessen kennen al een traject op korte termijn:

Deelgebied Oxe/Bathmen

* uitbreiding aantal ondernemers met biogas planvorming 10 extra.

* integrale aanpak met wateropgaven in het gebied 25 ondernemers.

Planfase: 2023

Uitvoering 2024-2025 en verder.

Aanpak 't Rozendael

20 ondernemers en het landgoed 't Rozendael

Doel ketenverkorting

Doel gebiedsontwikkeling, extensiever landbouw en natuur vorming.

Ontwikkeling Sallandse Landgoederen

Plan voor de toekomst van landgoederen en pachters van de landgoederen. Ontwikkelfase in 2023. Realisatiefase 2024-2030. Bossenstrategie, nieuwe natuur en extensivering landbouw. Water opgaven.

Gebiedsplan en biogasplan Averlo

Ontwikkeling productie groen gas en verkennen gebiedsplan.

N2000 't Boetelerveld

Verkennde gesprekken met agrarische ondernemers (stoppers en reguliere ondernemers) en gebiedspartners over de toekomst. Zeer precair proces in verband met de reeds gerealiseerde ontwikkelingen van het Natura 2000-gebied 't Boetelerveld die niet even soepel verlopen zijn. De uitkomsten van de recente NDA spelen daarbovenop nog. Procesmiddelen moeten ingezet worden om het gesprek te voeren met het gebied en kansen te verkennen.

4.1.6 Salland-brede processen

Salland Loont

Salland Loont wordt georganiseerd door de partners van Salland Deal. De missie van Salland Loont is: het organiseren van de transactie tussen boeren en grondeigenaren en de samenleving voor het uitvoeren en belonen van maatschappelijke diensten in Salland. Salland loont is het loket voor maatschappelijke diensten in Salland.

De visie van Salland loont is:

Salland Loont organiseert de transactie

- Salland Loont biedt meer door het werven en bundelen van publieke en private middelen
- Deze worden uitgezet in een aantrekkelijke beloning voor eco-diensten op basis van concrete maatregelen of bereikte Kern Prestatie Indicatoren
- Salland Loont doet geen gebiedsprocessen, maar werkt parallel aan/volgend op Provinciaal Programma Landelijk Gebied en andere processen
- Salland Loont organiseert geen grondtransacties

Er komt één uitvoeringsbureau voor Salland van Salland Loont met:

- Duidelijke, vaste menselijke gezichten naar grondgebruikers
- Duidelijk, menselijke gezichten richting overheden en bestaande beleidsregelingen
- Duidelijk, menselijke gezichten voor actieve lobby en fondsenwerving bij bedrijfsleven, investeringsfondsen, Schiphol, overheidsdiensten
- De partners van Salland Deal committeren zich aan het uitvoeringsbureau Salland Loont en bundelen hun middelen en uitvoeringskracht hierin.
- Gebruik maken van bovenregionale infrastructuur waar dat kan (achterkant loket); Sallands wat moet (voorkant loket)

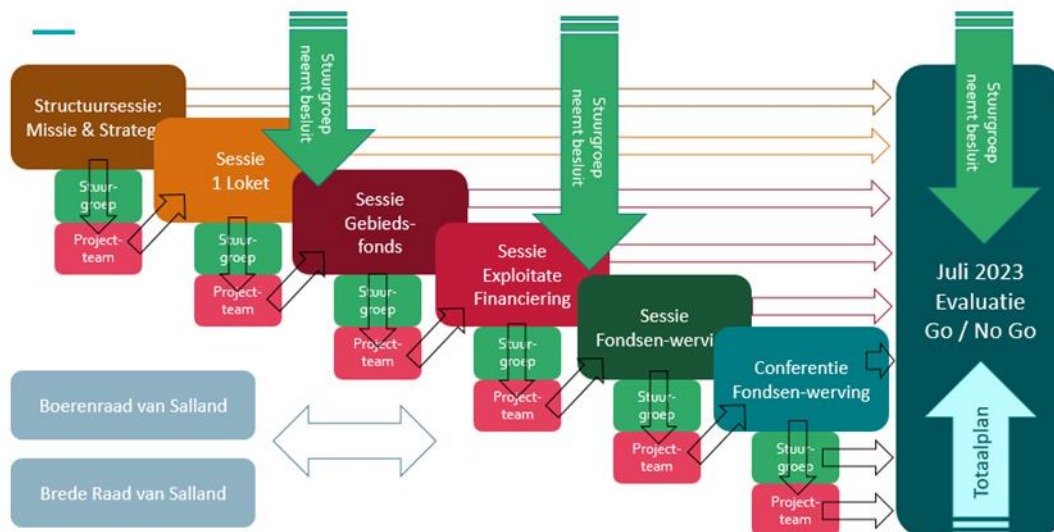
Boeren en Grondeigenaren krijgen een passende beloning voor de lange termijn

- Integrale aanpak en stapelen van beloningen uit private en publieke bronnen levert een verdienmodel op voor grondgebruikers (totale beloning is meer dan onkostenvergoeding)
- Belonen naar prestatie via doelgerichte monitoring met KPI's

Als koploperproject is Salland Loont van start gegaan. Werkend vanuit bestaande organisaties en regelingen naar een toekomstige situatie om de transacties tussen agrariërs en grondeigenaren en samenleving die gaat belonen voor maatschappelijk diensten mogelijk te maken. Hierbij moeten een aantal flinke stappen genomen worden. Maar er moet ook zicht zijn op de realiteit van een dergelijk loket waarin ook vooral de overheden een rol hebben. In onderstaand schema is het voorlopig stappenplan weergegeven. Er is ambitie en vooralsnog wordt ingezet op de ontwikkeling van Salland Loont na juli 2023.

Figuur 12

Bouwen aan Salland Loont – Werkwijze

4.1.7 Monitoring en evaluatie en leren

Grip houden op de doelrealisatie van jaar tot jaar en daarmee ook gedurende de periode tot 2030 kunnen bijsturen is belangrijk. Inzicht in de doelen waar het daadwerkelijk om te doen is, die achter de KPI's liggen is van belang. Bij bijvoorbeeld biodiversiteit wordt gestuurd op het aantal vlinders en broedvogels, bij stikstofreductie wordt gemeten met sensoren in de natuurgebieden. Dit moet ieder jaar zicht geven in hoeverre de doelstellingen gehaald worden en of bijsturen op één of meerdere doelen noodzakelijk is. Ook zou dit ertoe kunnen leiden dat her-allocatie van middelen nodig is. Daarnaast is belangrijk te leren van de aanpak. Van de aanpak in deelgebieden maar ook van andere gebieden en andere provincies. Hierbij kan aangesloten worden op de ontwikkelingen vanuit het PPLG Overijssel als lerende omgeving.

4.1.8 Innovaties en beleidsvorming

Er zijn allerlei innovaties in de agrarische sector maar ook innovaties van de agrarische sector in combinatie met water/natuur/energie opgaven bedacht worden die niet passen in het huidige beleid. Deze innovaties maar ook de integrale aanpak noopt tot aanpassing van beleidskaders of in ieder geval voorlopig tot maatwerk.

Het signaleren van knelpunten het vertalen van benodigde beleidskaders en visievorming op nog ontbrekende/te actualiseren onderdelen zal onderdeel zijn van deze agenda. Overheden vormen hierin een belangrijk onderdeel omdat zij met de input van onderop door het maken/aanpassen van beleid beweging en transitie kunnen versnellen.

4.2 Middellange termijn 2025 – 2027 en lange termijn 2027 – 2030

Op de middellange termijn zal de transitie volop in gang zijn. Is de organisatie en het instrumentarium volop op peil en wordt stevig ingezet op het werken in de deelgebieden.

- 2023-2025, 10 deelgebieden plannen en start uitvoeren,
- Uitvoering pilot Solar4Nature
- 15 deelgebieden start planning.
- Salland Loont functioneert
- Stoppende boeren krijgen mogelijkheid te stoppen

Lange termijn

- 2028-e.v. 15 deelgebieden uitvoeren (heel Salland)
- Salland Loont functioneert
- Ketenaanpakken gaan functioneren
- Etc.

5. Middelen

5.1 Instrumentenmix

In Salland zijn er goede ervaringen met de bestaande instrumenten zoals Leader, initiatievencoach, erfcoaches, kavelruilprojecten, opzet Sallandse grondbank etc. Er staan alweer veel initiatieven klaar om van start te gaan. Zaak is nu om van start te kunnen.

5.2 Financiën

Een Instrumentenmix van het Rijk, provincie, gemeenten en particuliere financiers moet ervoor zorgen dat de doelen gehaald worden.

De kosten zijn in grote lijnen onderverdeeld in:

- Investering stikstofemissiereductie melkveehouderij.
- Investerings stikstofemissiereductie intensieve veehouderij
- Kosten voor versnellen/uitvoeren proces landgoederen
- PAS melders
- Investerings in biodiversiteit
- Investerings in energie en klimaatopgaven
- Investerings in wateropgaven
- Beloningsinstrumenten voor kern prestatie indicatoren (KPI) te betalen door Salland Loont voor de maatschappelijke diensten die geleverd worden.
- Kosten voor de uitvoeringspilot Solar4Nature
- Investeringsbudget voor versterking brede welvaart in Salland (voor initiatieven uit de samenleving die bijdragen aan een sociaal, economisch en duurzaam platteland)
- Overige kosten voor monitoring, kennisverspreiding en organisatiekosten.

Belangrijk is dat de beloningen voor maatschappelijke diensten uitgevoerd door grondeigenaren, ook daarna doorlopen om grondeigenaren zekerheid te geven investeringen terug te verdienen.

Ook om het uitvoeren van maatschappelijke diensten langjarig te belonen. (Zowel bij boeren als landschapsorganisaties beheer en onderhoud is essentieel maar ook aanpassingen in verband met de klimaatveranderingen). Daarnaast worden extra middelen verwacht voor sociale kwaliteit om ook de sociaaleconomische ambities in Salland te kunnen realiseren.